

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 34.

Tisdagen den 26 april.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 19 och den 20 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 353, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen. Därvid yttrade:

*Vid remiss av
propositionen
nr 353.*

Herr Persson i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Jag är övertygad om, att Kungl. Maj:ts vid framläggandet av denna proposition har utgått ifrån den förutsättningen, att vi i år skulle hava nyval till riksdagens andra kammare. Hans excellens herr statsministern har för övrigt så sent som för ett par dagar tillbaka förklarat sig vidbliva sin tidigare uttalade mening, att andra kammaren skall någon gång i höst upplösas och nya val utskrivas.

Man får säga, att det svenska folket har under de senast förflutna åren begävat så många val, att jag tror det påståendet är riktigt, som säger, att det stora övervägande flertalet bland väljar-skarorna helst önskade bli befriade från att ånyo gå till val redan i höst. Därmed må emellertid vara hur som helst; de som fram-tvinga dessa val få också bära hedern av desamma. Jag vill, för den händelse nyval till andra kammaren i höst icke kunna undvikas, begagna tillfället att till allvarligt övervägande, i främsta rummet från regeringens sida, frambara ett förslag, till den åtgärd detsamma kan befinnas vara förtjänt av.

Jag vill då erinra om, att urtima riksdagen 1918 beslöt, att mandaten för de landstingsmän, som valdes genom extraval 1919 skulle beträffande lagtima landsting gälla till detta år. Lagtima riksdagen 1919 beslöt emellertid att förlänga den mandattiden ytterligare ett år eller till och med 1922 års lagtima landsting. Alltså ha vi alla utsikter för att få stora valkampanjer både innevarande års höst och nästa års höst, och märkvärdigt skulle vara, om icke

Vid remiss av propositionen nr 353. med dessa två stora val folket skulle ytterligare uttråkas och ökad valtrötthet framkallas.

(Forts.)

Vad jag nu för min personliga del avser är i korhet sagt, att om vi nu skola hava andrakammarval i höst, de landstingsmannaval, som skola äga rum nästa år, måtte inhiberas och i stället företagas i samband med innevarande års andrakammarval. Den enda svårighet jag finner av ett sådant förfaringssätt är det, att tjänstgöringstiden för de nya landstingsmännen bleve ett år längre än den vanliga. Men för en ändring i det av mig nu angivna syftet kan enligt mitt förmenande anföras tvenne så tungt vägande och bärande skäl, som dels att väljarna slippa ifrån direkta politiska val nästa år, och dels att den första kammare, som framkommer efter det val, som förrättas innevarande år, kommer att representera den allra färskaste folkviljan. De ändringar i fråga om landstingen, som skola påfordras av en dylik förändring, äro ytterligt oväsentliga.

Jag har, herr talman, vid detta tillfälle velat bringa detta spörsmål på tal.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Då den föregående ärade talaren berörde frågan om riksdagsmannaval i höst, gav han utan tvivel uttryck åt en ganska allmänt förefintlig önskan. Jag har emellertid ej begärt ordet för att tala om den saken eller om det förslag, han i senare delen av sitt anförande framförde.

Jag har icke kunnat underlåta att begagna tillfället att uttala ett beklagande av att den nu föredragna propositionen om betydelsefulla ändringar i vallagen överlämnats till riksdagen så sent.

Proportionsvalssakkunniges betänkande, vartill på ett flertal punkter i propositionen hänvisas, avlämnades för knappast mer än en vecka sedan, och det har ännu icke utdelats i riksdagen. Ett förslag, som så ingående berör sättet för utövandet av den svenska väljarkårens viktigaste medborgarrätt, borde, synes det mig, i god tid framläggas till offentlig diskussion, innan det föranleder proposition. Så har här icke skett. Inte nog med att tryckningen av betänkandet synes ha försiggått ungefär samtidigt med tryckningen av propositionen, till på köpet kommer propositionen i riksdagens elfte timme, då en mångfald av andra viktiga ärenden påkalla riksdagens uppmärksamhet och då varken konstitutionsutskottet eller kamrarna torde kunna ägna förslaget det lugna studium, som måste anses vara önskvärt. Inte ens ivrarna för valreformen torde ha tänkt sig ett sådant forcerat tempo för frågans behandling. 1920 års konstitutionsutskott betonade för sin del vikten av att proposition i frågan bleve framlagd under *början* av 1921 års riksdag.

Redan på anförda skäl vågar jag hoppas, att riksdagen i år skall avböja en valreform efter Kungl. Maj:ts linjer. Jag vågar i varje fall hoppas, att det skall vara uteslutet, att en sådan reform beslutas att träda i tillämpning redan vid en riksdagsupplösning i sommar eller i höst. En ingående valreform, nya val till båda kamrarna och kanske en urtima riksdag, det bleve bestämt för mycket av det goda

i dessa dåliga tider. Man kunde knappast tänka sig några mera effektiva åtgärder att öka den alltför allmänna valleden, vars förefintlighet inte kan bestridas.

I saknad av de sakkunnigas betänkande är det inte möjligt att uttala ett totalomdöme om den föreliggande propositionen. Endast på ett par punkter tillåter jag mig säga några ord.

Det är möjligt, kanske sannolikt, att den nya sammanräkningsmetod med absolut rangordning, som föreslås i propositionen, innebär en förbättring av vår bristfälliga valmetod. Men sannerligen denna nya sammanräkningsmetod tillgodoser rimliga krav på enkelhet och lättfattlighet. Den redogörelse, som på sidorna 29—36 i propositionen lämnas för hur en röstsammanräkning skall försiggå enligt det nu föreslagna förfaringssättet, är ungefär lika populär som agronom Nannesons produktionskalkyl.

Vad beträffar propositionens andra huvudpunkt vågar jag fortfarande hävda, att man ur synpunkten av proportionell rättvisa överskattat betydelsen av valkretsarnas förstörande, och jag tror icke, att det lyckats de sakkunniga att visa upp, att den föreslagna utvidgningen av valkretsarna skulle innebära någon garanti för uppnåendet av verklig proportionalitet. De sakkunniga kunna inte jäva statistikens vittnesbörd på denna punkt men hävda såsom uppenbar valkretsförstörelsen inneboende tendens att främja proportionell rättvisa. Det må vara sant, men efter mitt sätt att se finns det någonting som är viktigare än att i denna tid, då fortplantning genom delning vunnit insteg även på det politiska området, se till, att vi i riksdagen få fram en korrekt partipolitisk etikettering. Det är viktigare och landsgagneligare, att vi få dugande riksdagsmän och bärande underlag för starka parlamentariska regeringar. Den föreslagna utvidgningen av valkretsarna skulle motverka en utveckling åt detta håll. Den skulle ytterligare mekanisera valförrättningarna, den skulle förstärka valledningarnas och valbossarnas inflytande och öka antalet av nummerkarlar i riksdagen. På landsbygdens bekostnad skulle den öka städernas och de stadsliknande samhällenas inflytande. Och sist men inte minst skulle den försvåra väljarkårens samverkan och minska den personliga kontakten mellan väljare och representanter, något som givetvis icke vore ägnat att öka intresset för riksdagsmannavalen. Redan nu måste en del av mina valmän åka 11 mil efter häst och en halv dag på järnväg för att komma på ett valkretsmöte och få tillfälle att rådslå i fråga om kandidatnominering. Jag tycker, att det borde få räcka utan tredubbling av en sådan krets. Det är en klen tröst, att de sakkunniga förklara sig ingalunda vilja bagatellisera de invändningar, som dels från andra synpunkter än den proportionella representationens, dels även vid den nu gällande uträkningsmetoden med hänsyn till platstillsättningen inom partierna framställts mot valkretsförstörelsen. De betänkligheter, som tidigare inom riksdagen, t. ex. 1904, 1905 och 1906, mött de stora valkretsarna, kvarstå, såvitt jag kan förstå, i det väsentliga orubbade.

Med denna uppfattning vågar jag, som sagt, hoppas att riks-

Vid remiss av
propositionen
nr 353.

(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 353.
(Forts.)

dagen avböjer en valreform enligt Kungl. Maj:ts förslag. Under alla förhållanden hoppas jag, att en ny valmetod inte med snaraste sättet i tillämpning, utan att metoden får så småningom inläras av allmänheten, innan den tvingas att använda metoden. Och sist vill jag hoppas, att, om valkretsindelningen till den grad är en hjärteangelägenhet för spekulativa partipolitici i södra och mellersta Sverige — för den stora väljarkåren är den det säkert inte — att den inte kan avvisas, konstitutionsutskottet då måtte taga under allvarligt övervägande de särskilda förhållanden, som efter mitt sätt att se måste anses utgöra hinder för en utvidgning av valkretsarna i Norrland och Dalarna.

Häruti instämde herrar *Wikström* och *Olsson* i Rösta.

Herr H a g e: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att yttra mig i *den* frågan, huruvida här lämpligen bör åstadkommas en upplösning av andra kammaren och nyval till hösten. Om den saken tror jag, att partierna nog sinsemellan komma överens, och det får väl bli en lämplighetsfråga, som inte behöver dragas upp till diskussion här i detta sammanhang.

Däremot har jag begärt ordet för att säga någonting med anledning av herr Olssons i Mora yttrande. Jag förstår så väl, att herr Olsson i Mora för fram sådana synpunkter, som han här gjorde. Det är ju inte alls *nya* toner från det hållet. Ty det var ju på det sättet, när denna fråga behandlades av riksdagen 1918 och det då var fråga om, huruvida man skulle övergå till större valkretsar för att få en bättre proportionell representation i riksdagen, att just de element, som stå herr Olsson i Mora nära, även då reagerade mycket bestämt mot hela tanken på, att man skulle slå in på den vägen. Men trots detta blev det då majoritet för den ståndpunkt, som i sina huvuddrag ligger till grund för den proposition, som här framlagts. Och när alltså herr Olssons i Mora uppfattning en gång förut har underkänts av riksdagen, så hoppas jag, att riksdagen skall vidhålla sin en gång intagna ståndpunkt och att herr Olsson i Mora alltså får finna sig i att även denna gång få sin uppfattning underkänd.

Nu vet jag mycket väl, att för herr Olsson i Mora och dem, som stå honom nära — det har han ju också själv sagt här i sitt anförande — betyder det inte så synnerligen mycket, om det blir en någorlunda tillfredsställande proportionell representation av valmännen här i andra kammaren eller icke. För dem står saken så, att det ingenting betyder, om ett parti, som inte uppnår ett visst röstetal vid valet till andra kammaren, även om det uppnår en ganska stor röstsumma, inte får ett enda mandat i denna kammare. För min del vill jag säga, i likhet med vad jag alltid sagt, att jag finner ett sådant betraktelsesätt synnerligen upprörande. Jag betraktar saken så, att om en del valmän i detta land — även om de inte äro så många till antalet — omfatta en viss uppfattning och om dessa valmän ha kommit till en viss röstsumma, som berättigar dem till ett eller

några mandat i kammaren, så ha också dessa valmän en ovedersäglig rätt att få sin åskådning representerad här i denna kammare. Denna uppfattning grundar jag även på det förhållandet, att om det inte med avseende på rösträtten ordnas på det sättet, så innebär ju detta, att dessa människor i realiteten berövas sin rösträtt. Ty vad innebär en rösträtt, som inte resulterar i några mandat, som resulterar däri, att de röstande inte få in en enda man i kammaren, som kan föra deras talan? Jag förmenar, att den innebär precis detsamma, som om vederbörande inte hade någon rösträtt alls. Jag tror, att man kan våga påstå, att detta är ett fullständigt riktigt betraktelsesätt.

Jag vill i detta sammanhang också säga, att de, som resonera på detta sätt, att det gör detsamma, om de mindre partierna representeras i riksdagen eller inte, och att det är tämligen likgiltigt, om här åstadkommes en valreform, som ger ett bättre proportionellt utslag, de äro i viss mån tillskyndare till den antiparlamentarism, som nu håller på att växa upp i landet. Ty om man t. ex. går till en del stora arbetarlagar och förhållandena äro sådana med avseende på rösträtten och med avseende på fördelningen av mandaten, att dessa arbetare kunna direkt påvisa, att de, om de delta i valen, inte få in en enda representant eller i varje fall inte få in det antal representanter, som deras röstsiffror skulle berättiga dem till, så är det helt naturligt, att detta resulterar däri, att en hel del av dessa människor, som äro på väg till en antiparlamentarisk ståndpunkt, helt och hållet ansluta sig till den uppfattning, som gör gällande, att hela riksdagsarbetet är någonting, som man inte vill befatta sig med. Deras argumentation, vilka verka för en rent antiparlamentarisk uppfattning, vinner alltså i styrka, om man går fram på sådana vägar, som herr Olsson i Mora här varit inne på.

När nu riksdagen har mycket bestämt uttalat sig för, att proportionalismen bör påbyggas på det sätt, varom riksdagen uttalade sig 1918, och när nu Kungl. Maj:t sent omsider har lagt fram ett förslag i denna fråga, så tycker jag för min del, att det skulle vara det riktiga av riksdagen att medverka därtill, att detta förslag forstast möjligt blir upphöjt till lag. Med den beskränning, som Kungl. Maj:t här åstadkommit i kommitténs förslag, tror jag för min del, att riksdagen har all anledning att i år taga förslaget, möjligen med en eller annan utvidgning, en eller annan förändring. Det kommittébetänkande, som framlades av de s. k. proportionsvalvsakkunniga, innebär onekligen många nymodigheter. Och om saken nu hade legat på det sättet, att det här gällt för riksdagen att under den korta tid, som återstår, taga ståndpunkt till alla dessa nymodigheter, t. ex. till frågan om den personliga röstningen, som ingår i kommitténs förslag, eller till den s. k. officiella nomineringen, som är någonting nytt och okänt och som ännu inte gått in i folkmedvetandet här i landet, då hade det kunnat finnas anledning att betänka sig på saken. Men här ligger saken så, att det är fråga egentligen endast om två reformer. För det första är det fråga om denna utvidgning av valkretsarna, som givetvis måste åstadkomma en bättre proportionell

*Vid remiss av
propositionen
nr 363.
(Forts.)*

Vid remiss av
propositionen
nr 353.
(Forts.)

representation, så att partierna i högre grad än nu får den representation, som deras styrka berättigar dem till. Och vidare är det fråga om en förändring i sammanräkningsmetoden. Jag erkänner visserligen, att denna ändring innebär ganska invecklade moment, såsom den föregående ärade talaren framhöll. Men jag tror dock, att riksdagen mycket väl skall kunna överblicka innebörden av dessa förändringar. Och jag tror följaktligen, att, under förutsättning att det skall bli nyval till andra kammaren i höst, riksdagen redan nu bör i huvudsak antaga det föreliggande förslaget. För min del skulle jag naturligtvis, med den uppfattning jag har, hava önskat, att denna valreform hade kunnat fulländas ytterligare, t. ex. genom användande av den s. k. valkvotsregeln vid fördelningen av mandaten och genom en av mig föreslagen anordning med överföringsmandat, varigenom man skulle kunnat erhålla en ännu mera rättvis representation för varje parti i förhållande till partiets styrka. Men då både kommitterade och Kungl. Maj:t ha avvisat dessa mina förslag, att man skulle ytterligare gå in på de vägarna, så torde det nog finnas små utsikter för att få igenom något sådant, trots att jag antagligen kommer att framföra motion därom. Men även om riksdagen ej påbygger förslaget på det sätt jag antytt, så är ju förhållandet det, att regeringsförslaget, om det nu antages, säkerligen kommer att verka i riktning mot en större proportionell rättvisa.

Jag vågar för min del bestämt bestrida det påståendet, som gjordes av herr Olsson i Mora, att det här förslaget skulle innebära en ytterligare mekanisering av rösträttsförfarandet. Likaså vågar jag bestämt påstå, att det är oriktigt, när herr Olsson gör gällande, att just detta förslag skulle resultera i, att nummerkarlar i större utsträckning skulle komma in i riksdagen. Tvärtom förhåller det sig på det sättet, att genom att man förstörar valkretsarna, så ha valmännen större möjlighet att inom resp. valkrets få fram de dugligaste och kunnigaste. Nu inträffar det mycket ofta inom ett län, t. ex., att inom en valkrets där ett visst parti har en viss röststyrka, som gör att det kan framföra en man, så har man ingen kvalificerad kandidat. I en annan valkrets däremot kan ett parti ha en kvalificerad kandidat, men där har det icke den erforderliga röststyrkan. När man nu slår ihop valkretsarna till en länsvalkrets, så blir det möjligt att ordna den saken på sådant sätt, att man får fram i större utsträckning — trots herr Olssons påstående — de dugligaste karlarna. Likaså vågar jag bestämt bestrida riktigheten av påståendet, att med en sådan valreform som denna städernas inflytande skulle stärkas. Det är ju tvärtom på det sättet, att nu komma även vissa större städer att läggas tillsammans i allmänhet med landsbygden. När man då vet, att i allmänhet landsbygden är överväldigande stor i förhållande till städerna, så skulle ju landsbygden komma att överrösta städerna. Jag skulle alltså tro, att det blir den rakt motsatta innebörden i detta förslag mot vad herr Olsson i Mora gör gällande.

Slutsatserna av vad jag nu anfört är, att jag menar, att det är mycket möjligt, att på vissa punkter i det här föreliggande förslaget det behövs förändringar, och det är troligt, att det därom kommer att

väckas motioner. Men jag är övertygad om, att den, som verkligen vill rättvisa — och det är rättvisa vi skola sträva efter med avseende på vårt rösträttssystem —, han har anledning att såväl i år som 1918, då vi senast diskuterade denna sak, i *huvudsak* ansluta sig till det förslag, som här föreligger.

*Vid remiss av
propositionen
nr 353.
(Fortw.)*

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag är övertygad om, att denna debatt hade kunnat utan någon som helst skada, men till ett visst gagn för fortgången av vårt övriga arbete, uppskjutas, tills utskottet hunnit behandla Kungl. Maj:ts förevarande proposition. Jag skall för min del heller icke gå närmare in på denna. Jag skulle endast, då det så starkt här betonades av herr Hage, att detta förslag representerar någon sorts absolut rättvisa, vilja säga, att icke när man denna genom någon valkretsutvidgning. Man bör också betänka, att det finns andra synpunkter, bland annat den icke oviktiga synpunkten om den nära kontakten mellan valmännen och deras representanter, som också behöva tagas i övervägande, när man skall taga ställning till denna sak.

Det har också av herr Hage framförts den synpunkten, att man bör genom dessa större valkretsar bereda de smärre partierna bättre tillfälle till representation. Jag delar alldeles hans uppfattning, att man måste eftersträva, att den proportionella valmetoden så rättvist som möjligt fördelar representationen mellan de olika åsiktsbildningarna. Men jag kan icke underlåta att säga, att jag anser icke, att statsmakterna ha någon särskild anledning att vidtaga åtgärder till uppmuntrande av partisplittringen inom landet.

Vad som emellertid föranledde mig att begära ordet, var herr Perssons i Fritorp anförande, som tydligen icke avsåg att diskutera den föreliggande propositionen utan att i stället använda tillfället att uttala sig om en sak, som intresserar oss alla och som ju rätt länge stått på dagordningen, nämligen frågan huruvida det skall bli riksdagsupplösning och nyval till hösten. Till en början vill jag säga, att jag tror icke på genomförbarheten av den anordning, som herr Persson i Fritorp rekommenderade, nämligen sammanslagning av landstings- och riksdagsmannavalen. Beträffande frågan, huruvida vi skola ha upplösning eller ej i höst, kan jag icke dela den uppfattning, som här senast hävdades av herr Hage, att detta bör bli beroende på någon överenskommelse med partierna. Jag kan icke betrakta detta som en partiernas angelägenhet. Det är vi, några stycken här, som representera partierna, som skola avgöra, huruvida valmanskåren och framför allt den stora del av valmanskåren, som nu för första gången får tillfälle att uttala sig i landets angelägenheter, skall få taga i anspråk sin rösträtt nu eller om först kanske tre år. Detta är en valmännens sak, icke en partiernas sak. Och jag kommer icke alls att acceptera den invändningen, att partierna ju representera valmännen, ty det är dock ännu så, att det är valmännen, som skilja även mellan partierna, och därför skola icke partierna öva ett särskilt inflytande på frågan om valmännen skola få tillfälle att uppträda som skiljedomare mellan partierna. Såvitt jag

Vid remiss av
propositionen
nr 353.
(Fortis.)

kunnat finna intresserar dock detta spörsmål i högre grad riksdagsmännen än väljarna. Det synes mig emellertid vara en punkt, där vi, som äro valda, skulle ha anledning att icke tala så mycket och i varje fall icke så ivrigt agitera för att icke så snart möta valmännen igen.

Det, som bör vara avgörande vid bedömande av denna sak, är den rent principiella synpunkten, att här har andra kammaren varit med om att underkänna grunderna för sin sammansättning. Genom beslutet om den stora författningsreformen ha vi sagt ifrån, att de grunder, som tillämpades vid senaste val, icke längre giva det riktiga uttrycket för folkviljan. Nya grunder ha bestämts, och det har i vart fall alltid hittills från demokratiskt håll hävdats, att sedan de gamla grunderna för en folkrepresentations utseende äro underkända, så skall icke denna folkrepresentation sitta ett dugg längre, än som är nödvändigt, utan anse det angeläget att låta de nya grunderna träda i kraft snarast möjligt och låta de nya väljarskarorna snarast möjligt bli upptagna i den praktiska utövningen av sina medborgarrättigheter. Den synpunkten är för mig avgörande. Och alla beräkningar om, hur det kan träffa det ena eller det andra partiet eller den ena eller den andre folkrepresentanten, anser jag vara ovidkommande hänsyn, som icke böra få inblandas, när det gäller att bestämma, huruvida de nya grunderna rörande rösträtten skola träda i kraft i år eller icke.

Jag har icke velat underlåta att säga detta, och jag blev så mycket mera föranlåten därtill, när man här krasst hävdade den uppfattningen, att detta spörsmål skall vara föremål för överenskommelse mellan de olika partierna. Det kan naturligtvis tänkas uppstå situationer, som undanrycka de nuvarande förutsättningarna för ett val till hösten. Det kan uppkomma ett förhållande, där man måste överväga, huruvida det ur allmänna synpunkter är tillrådligt att anordna ett allmänt val. I så fall blir det givetvis med partiernas representanter, som landets regering har att konferera. Men under de normala förhållanden, som nu råda, anser jag icke det ankommer på några partirepresentanter att avgöra, huruvida de stora väljarmassorna skola få tillfälle att uttala sig. Saken synes mig vara så klar, att här får icke resas något hinder i vägen. På talet om valtrötthet skall jag icke ingå närmare, utan endast erinra om ett ord av fru Gurli Petrini för någon tid sedan: Icke bli valmännen mera vakna, därför att man lämnar dem i fred.

Herr H age: Herr talman! Jag måste säga, att herr Per Albin Hanssons anförande i den sista delen var ganska märkligt, därför att han polemiserade mot någonting, som jag egentligen icke hade sagt. Jag yttrade mig ungefärligen på det sättet, att jag sade, att med avseende på frågan, om riksdagen skall upplösas eller icke ville jag icke yttra mig. Men jag uttalade den förmodan, att den saken komma partiorganisationerna nog att taga hand om, och, trots talet om folkviljan, så är det väl så, att man kan ha anledning

att ha den uppfattningen, att, när det kommer till kritan, så blir det nog partierna, som bestämma sådana här saker.

*Vid remiss av
propositionen
nr. 353.*

(Forts.)

I övrigt skulle jag vilja säga några ord med avseende på ett par andra punkter i herr Hanssons yttrande. Han framhöll mycket starkt, att det är ett synnerligen befogat krav, att valmännen skola ha kontakt med den valde representanten, och att det kravet är ännu starkare än kravet på, att valmännen skola få en proportionell representation i riksdagen. För min del måste jag häremot göra den reflektionen, att, skall man hålla på den uppfattningen, då menar jag, att vi måste gå tillbaka till de gamla enmansvalkretsarna. Jag vågar påstå, att redan genom att lämna det gamla enmansvalkretssystemet har man i viss mån och i ganska stor utsträckning gått ifrån den synpunkten, att det skall vara en mycket stark kontakt mellan valmännen och representanterna. Den kontakt, som kommer att finnas med länsvalkretsarna, blir naturligtvis icke på långa vägar så intim som den kontakt, som fanns på enmansvalkretsarnas tid. Men jag vågar påstå, att det blir dock någon kontakt, därför att det är ju så, att inom det politiska livet föras striderna i allmänhet inom länen. Man har i allmänhet partierna organiserade länsvis. Man har även sina partitidningar organiserade länsvis. På grund härav kan man våga det påståendet, att också med länsvalkretsar blir det en viss kontakt mellan de valda och valmännen, även om denna kontakt icke blir så stor som på den tid det var enmansvalkretsar.

Alltså vågar jag det påståendet, att man kan hålla på, att denna andra synpunkt, att valmännen skola bli proportionellt representerade i riksdagen, är dock en synpunkt, som har ett mycket starkt fog för sig och som icke kan avvisas från de utgångspunkter, som herr Per Albin Hansson har framfört.

Sedan nämnde herr Per Albin Hansson någonting om, att här skall man icke uppmuntra småpartier. Det är en synnerligen egenomlig uppfattning, som ligger bakom ett sådant uttalande. Här är väl icke fråga om att genom denna valkretsindelning uppmuntra till bildande av småpartier, utan saken ligger väl fastmera på det sättet, att om det nu är så, att vissa valmän här i landet ha en viss uppfattning, så skola de ha rätt att få föra fram denna uppfattning, och denna uppfattning skall väl kunna få föras fram genom vissa representanter för åskådningen i fråga. Jag tror att, om man ställer det så, att man får små valkretsar och utestänger mindre partier från att få representanter, så komma fortfarande dessa mindre partier likväl att existera. Men vad blir följden? Jo, följden blir ofta den, att just dessa mindre partier utvecklas i riktning mot antiparlamentarismen inför fruktlösheten att få fram sina synpunkter på parlamentariska vägar. Det blir följden av ett sådant system, som herr Per Albin Hansson här synbarligen i någon mån vill giva sin anslutning till.

Slutligen vill jag säga några ord med anledning av herr Hanssons uttalade uppfattning om att man med regeringens förslag ej når den fulla proportionella rättvisan. Ja, detta är riktigt. Men för-

Vid remiss av propositionen nr 353. (Forts.) slaget innebär dock, att man nalkas en större rättvisa i representationen, även om vi — och det vill jag ytterligare understryka — icke nå fram till den fullständiga rättvisan genom detta förslag. Men vi nalkas den med stora steg.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill blott säga, att när man talar om, i vad mån valmännen äro intresserade av nyval eller huruvida partierna i riksdagen skola ha någonting att säga beträffande tillkomsten av nyval, så vill jag erinra därom, att enligt grundlagen är det konstitutionellt Kungl. Maj:t ensam, som bestämmer om nyval.

Vidare anfördes ej. Kammarerna beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammarerna nu avgivna yttrandena till konstitutionsutskottet.

Härefter föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts likaledes å bordet vilande proposition, nr 354, angående anslag för täckande av driftförlust vid postverket under år 1920.

§ 3.

Vidare föredrogs var efter annan och remitterades till statsutskottet de på kammarernas bord liggande motionerna, nämligen nr 334 av herr *Holmgren m. fl.*, nr 335 av herr *Holmgren*, nr 336 av herr *Hansson* i Stockholm, nr 337 av herr *Lübeck m. fl.* och nr 338 av herr *Brännström*.

§ 4.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 76—80 bordlades åter.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om punkt 9) i utskottets betänkande nr 23 rörande väckta motioner om förhöjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter m. m.; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammarerna godkänd.

§ 6.

Vidare föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet bankoutskottets utlåtanden nr 30—34, första lagutskottets utlåtande nr 32, andra kammarernas första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 och andra kammarernas fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

§ 7.

Till avgörande förelåg nu andra lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning till förekommande av bondejords övergång i främmande händer.

I fråga om bondejords övergång i främmande händer.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft motionerna nr 86 i första kammaren av herr *Lindhagen* samt nr 122 i andra kammaren av herr *Olsson* i Golvvasta.

Herr *Lindhagen* hade i sin motion hemställt, att riksdagen ville:

A) för sin del antaga:

1) det av jordkommissionen under loppet av 1920 års riksdag till regeringen avlämnade förslag till koncessionslag för bolagsförvärv i södra och mellersta delarna av riket, vilket förslag enligt motionärens antagande bleve av regeringen i någon form framlagt för riksdagen och sålunda bragt till riksdagens kännedom; och

2) det förslag till lag angående förbud i vissa fall för enskild person att besitta fast egendom, som av herr *Lindhagen* i motionen nr 135 i första kammaren väcktes vid 1920 års riksdag; samt

B) för den händelse denna hemställan ej kunde bifallas, för sin del antaga följande förslag till provisorisk lagstiftning eller åtminstone det först nedan intagna, nämligen

1. *Lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.*

Vad i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom den 4 maj 1906 är stadgat med därtill senare gjorda tillägg, skall, med undantag för vad i lagens 3 § föreskrives, äga tillämpning även på övriga delar av riket.

Denna lag äger tillämpning på förvärv, tillkommet efter den 21 januari 1921, samt gäller tillsvidare intill den 1 juli 1922,

eller, om detta icke bifölles, antaga en lag av i övrigt enahanda lydelse för Vedbo och Sundals fögderier av Älvsborgs län.

2. *Lag angående förbud i vissa fall för enskild person att förvärva fast egendom.*

1 §.

Enskild person må ej i andra fall än nedan sägs med äganderätt besitta fast egendom å landet, utan att vara eller inom två år från äganderättens förvärvande bliva och sedan fortfarande vara mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma.

Detta förbud gäller ej förvärv genom arv eller giftorätt.

Vad i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom den 4 maj 1906 är stadgat rörande ovillkorliga undantag från berörda lags tillämpning och rätt att på grund

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

av särskilda omständigheter söka Konungens tillstånd (koncession) till förvärv, skall gälla även besittning, varom i denna lag stadgas.

2 §.

Även i andra delar än i 1 § sägs skall lagen den 4 maj 1906, med undantag för vad i 3 § föreskrives, i tillämplig mån gälla för de fall, som i denna lag avses.

Har enskild person, som i 1 § sägs, ej inom två år från äganderättens förvärvande blivit eller har han sedan upphört att vara mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, skall fastigheten åter avyttras på sätt i 6 § av lagen den 4 maj 1906 föreskrives.

3 §.

Denna lag äger tillämplighet å förvärv, som äga rum efter den 21 januari 1921. Den gäller även för alla förvärv, som tillkommit efter det lagen den 4 maj 1906 eller senare tillägg till densamma vunnit laga kraft, när den, som förvärvat och fortfarande besitter fastigheten, vid tiden för förvärvet varit ledamot i styrelsen för bolag, vars verksamhet omfattar utnyttjande av eller handel med skog och skogsprodukter, eller eljest deltagit i dess ledning eller varit anställd i sådant bolags tjänst. Denna lag gäller tillsvidare intill den 1 juli 1922.

3. *Lag angående provisorisk ändring i viss del av lagen den 4 maj 1906 med därtill senare gjorda tillägg rörande förbud för bolag och förening att förvärva fast egendom.*

Vad i 3 § av lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom den 4 maj 1906 med därtill senare gjorda tillägg är stadgat, skall tillsvidare upphöra att gälla.

Denna lag äger tillämpning på förvärv, tillkommet efter den 21 januari 1921, samt gäller tillsvidare intill den 1 juli 1922.

Herr *Olsson* i Golvvasta hade i sin motion föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla vikten av att lagen av den 4 maj 1906 om förbud i vissa fall mot bolags jordförvärv i Norrland och Dalarne måtte skyndsamt utsträckas till övriga delar av landet.

Utskottet hemställde,

A) att yrkandet under A) 1. i motionen I: 86 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att yrkandet under A) 2. i samma motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C) att riksdagen i anledning av dels yrkandet under B) 1. i motionen I: 86 dels ock motionen II: 122 för sin del måtte antaga följande

Lag

angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

Härigenom förordnas, att lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom i dess nuvarande lydelse, utom 3 § och de hänvisningar till denna § som i lagen förekomma, skall äga tillämpning jämväl i de delar av landet, där lagen för närvarande icke gäller; dock skall vid denna tillämpning med förening förstås allenast ekonomisk förening, som ej driver bank- eller annan penningrörelse eller försäkringsrörelse, samt vad i 7 § stadgas hänföras till tiden för denna lags trädande i kraft.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller tills vidare intill den 1 juli 1922.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:
av herr *von Sneidern*;

av herrar *von Sydow, Hult, Frändén, Magnusson* i Skövde och *Sundling*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att yrkandet under A) 1 i motionen I: 86 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att yrkandet under A) 2 i samma motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C) att yrkandena under B) 1 i samma motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

D) att motionen II: 122 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

E) att yrkandet under B) 2 i motionen I: 86 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

F) att yrkandet under B) 3 i samma motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herr *Lindhagen*, som hemställt,

beträffande punkten C)

att med jämkning av tiden 21 januari till 31 januari övergångsbestämmelsen i den provisoriska lagen måtte erhålla följande lydelse:

Denna lag äger tillämpning på förvärv tillkommet efter den 31 januari 1921 samt gäller tillsvidare intill den 1 juli 1922;

beträffande punkten E)

att riksdagen måtte antaga den i motionen under B) 2 föreslagna provisoriska lagstiftningen med endast den förändringen, att i 1 § orden »två år» utbyttes mot »ett år», samt att i 3 § orden »den 21 januari 1921» utbyttes mot »den 31 januari 1921»; samt

I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.

beträffande punkten F)

att riksdagen måtte i huvudsaklig anslutning till i motionen framställt yrkande antaga följande

(Forts.)

Lag angående provisorisk ändring i viss del av lagen den 4 maj 1906 angående förbud för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Härigenom förordnas, att vad i 3 § av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom i dess nuvarande lydelse är stadgat och de hänvisningar till nämnda §, som i lagen förekomma, skola tills vidare upphöra att gälla. Denna lag äger tillämpning på förvärv, tillkommet efter den 31 januari 1921, samt gäller tills vidare intill den 1 juli 1922.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr M a g n u s s o n i Skövde: Herr talman, mina herrar! Som kammaren behagade finna, ha vi här att besluta i anledning av två motioner: en av herr Lindhagen och en av herr Olsson i Golvvasta, behandlande väsentligen frågan om förhindrande av bondejords övergång i bolagshänder. Herr Lindhagen har i sin motion gjort en hel del yrkanden, innefattande huvudsakligen förslag, vilka äro under övervägande och beredning hos den för något år sedan tillsatta jordkommissionen. Med känd reformatorisk iver har emellertid herr Lindhagen inte kunnat vänta, tills dessa förslag föreligga färdiga i Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen, utan han har gått en genväg och motionsvis förelagt desamma till riksdagens avgörande.

Vad beträffar frågan om lagstiftning till förebyggande av bondejords övergång i bolagshänder skall jag be att personligen få deklarerera den uppfattningen, att jag principiellt anser det vara en konservativt sett befogad åtgärd att lagstifta mot sådan övergång. Men därav följer icke, att man kan vara med om att taga vilken lagstiftning som helst i detta ganska vanskliga ekonomiska spörsmål, utan givetvis måste det vara en lagstiftning, som är väl avpassad efter förhandenvarande förhållanden, och icke en sådan på en slump tagen, som det förefaller mig skulle bli, om utskottets förslag vunne riksdagens bifall. Det gäller nämligen här att utan vidare på en enskild motionärs framställning utsträcka den norrländska förbudslagen till att gälla även för det övriga Sverige. Denna lag tillkom ju efter speciellt norrländska förhållanden och krav, och att densamma var inrättad efter sådana förhållanden, framgår väl bäst av den omständigheten, att från dess verkningsområde har undantagits vissa mera renodlade jordbruksområden i Norrland, exempelvis i Gävleborgs län, liksom vissa dylika områden i Kopparbergs län. Jordkommissionen har utarbetat ett lagförslag avseende att förhindra bolags förvärv av bondejord inom övriga delar av landet. Detta förslag har varit utsänt till yttrande av länsstyrelserna, vilka till övervägande del avstyrkt förslaget. Men det har ännu icke varit föremål för lagrådets yttrande eller för övrigt departementalbehandling, och något förslag,

grundat på dett. har icke kunnat framläggas till innevarande års riksdag.

Emellertid har nu, som jag nyss nämnde, herr Lindhagen yrkat på, att med förbigående av dessa på mera långvarig sikt utarbetade lagförslag, riksdagen skulle nu utan vidare besluta den norrländska förbudslagens tillämpning även för övriga delar av landet. Detta kunde ju ha fog för sig, om vi befunde oss i en sådan situation, att bolagsförvärv av bondejord nu vore av synnerligen stor omfattning, eller om fara föreläge för att sådant förvärv skulle vara i snabbar tillväxt under närmaste tiden. Enligt min uppfattning — och jag tror, att om man är ärlig, man skall erkänna, att den uppfattningen är riktig — föreligger icke nu omedelbart någon sådan fara. Det ekonomiska läget är för närvarande sådant, att det icke torde vara sannolikt, att inom ett års tid några väsentliga bolagsförvärv av bondejord skall komma att äga rum. Redan svårigheterna att anskaffa kontanta betalningsmedel, den höga räntan o. dyl. och även den omständigheten, att jord- och skogspriserna äro stadda i sjunkande, gör, att man uppenbart icke har att befara några större bolagsförvärv den närmaste tiden. Herr Olsson i Golvvasta försöker visserligen i sin motion att giva ett exempel på sådant bolagsförvärv, som enligt hans mening skulle göra en lagstiftning nu synnerligen nödvändig, men jag tror, att om man närmare granskar det exempel, han i sin motion anför, så är nog framställningen i någon mån skev och oriktig. Det gäller nämligen icke här bondehemman, som förut varit under själväganderätt, utan det exempel han anför, nämligen Strömsbergs bruk och Lövsta fideikommiss, gäller ju förutvarande arrendegårdar, visserligen under enskild mans ägo, men böndernas ställning har genom dessa köp icke ändrats i annan mån, än att de förut voro arrendatorer under en enskild man och nu äro arrendatorer under ett bolag. Men jag har låtit mig berättas — och jag tror, att saken har sin riktighet — att ställningen därigenom har så till vida ändrats till det bättre för bönderna, att dessa nu verkligen fått möjlighet att friköpa sina ställen och bli självständiga. Och då har ju deras ställning i detta hänseende icke försämrats utan tvärtom förbättrats. I varje fall har här varit en överföring, som icke är av den art, att den skulle motivera en lagstiftning sådan som den här föreslagna.

Om man har den uppfattningen, att en lagstiftning i föreliggande ämne bör ske, men tillika hävdar den uppfattningen, att lagstiftningen bör vara avpassad efter förhandenvarande förhållanden, synes mig, att då nu icke någon större fara för bondejordens övergång i bolagens händer för den närmaste tiden föreligger, ingen risk förefinnes att nu avslå utskottets förslag och avvakta en definitiv lag.

Det är väl ändå så, att man även i dessa tider av forcerad lagstiftning bör kunna begära någon kontinuitet i lagstiftningen. Om utskottets förslag vinner riksdagens bifall, så blir sannolikt följden den, att vi för ett eller högst två år få den norrländska förbudslagen tillämpad även på de delar av mellersta och södra Sverige, där den nu icke tillämpas, för att om ett år eller två utbyta den mot en annan lag. Det kan väl ändå icke vara lämpligt eller rimligt att, när

I fråga om bondejords övergång i främmande händer.
(Forts.)

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

iuga tvingande skäl föreligga, ha så bråttom med lagstiftningen, att man icke kan vänta till nästkommande riksdag, då ett bättre lagförslag torde föreligga.

Det är därför, herr talman, som jag tillåter mig yrka avslag på utskottets hemställan ävensom på de i ämnet väckta motionerna.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Här föreligger en gammal stridsfråga, en fråga som vid många tillfällen varit föremål för behandling i denna kammare. Det är även, det vill jag tillägga, en fråga av stor social och samhällelig betydelse, frågan nämligen om att bevara den svenska jorden i den verkligt jordbruksidkande befolkningens händer.

Det var ju också dit, som den norrländska förbudslagen syftade, när densamma antogs 1906. Denna norrlandslags tillämpningsområde har sedan vid skilda tillfällen utsträckts att omfatta större delar av landet. Sälunda beslutades den 10 maj 1912 att utsträcka den till de delar av Hälsingland, för vilka lagen enligt dess ursprungliga lydelse ej gällde, och den 2 maj 1917 att utsträcka dess tillämpning till Värmlands län. När därför reservanterna och särskilt den siste talaren framhålla, att det är en lagstiftning på slump, vill jag mot detta påstående inlägga en bestämd gensaga. Den lagstiftning, som lagutskottet förordar, är en gammal känd och beprövad lagstiftning, antagen först 1906 och sedan år 1912 och 1917 utsträckt till att omfatta större delar av vårt land. Man kan med hänsyn härtill icke med berättigande tala om en lagstiftning på slump.

Utskottet har föreslagit, att den s. k. norrlandslagens tillämpningsområde skulle utsträckas att omfatta hela vårt land, och har således ställt sig på den ståndpunkt, som motionären, herr Lindhagen, intagit. Nu är det alldeles riktigt, som den ärade talaren framhöll, att denna fråga såväl som andra ligger under utredning hos jordkommissionen. Men jordkommissionen avlämnade i föl ett betänkande, som avsåg just en provisorisk lagstiftning av liknande innehåll som norrlandslagen, och detta förslag har även varit föremål för lagrådets granskning, ehuru väl icke någon proposition avlämnats i ämnet. Man kan således säga, att jordkommissionen i denna del av sitt arbete redan intagit sin ställning i frågan, och jordkommissionen, som också hörts över herr Lindhagens motion har uttalat sig för en dylik lagstiftning i år, nämligen, att man skulle antingen vidtaga åtgärder, för att norrlandslagen skulle komma att omfatta hela landet, eller också gå på det lagförslag, som jordkommissionen i föl avlevererade. Till utskottsbetänkandet finnes också fogat en bilaga, vari klagöres bolagens jordförvärv. Utredning härom har versktällts av kommissionen, och uti denna bilaga återfinnes följande, som jag skall taga mig friheten att andraga: »Av Sveriges landareal, vilken i runt tal uppgår till 41 milj. hektar, ägde bolag år 1918 7 1/2 milj. hektar eller mer än 1/6 av hela landarealen.» Sedan följer en statistik, som visar bolagsinnehavets areal i hektar och hela länets eller länsdelens totalareal i hektar. Denna statistik är ganska belysande för i vilken omfattning bolag förvärvat jord och på så sätt också givetvis för-

svårat för den enskilde att dels förvärva jord och dels bevara sitt innehav av jord.

Den siste ärade talaren framhöll, att över jordkommissionens i fjol avlämnade förslag hava länsstyrelserna i landet varit i tillfälle att höras och att de uttalat sig emot en dylik lagstiftning. Ja, det finns länsstyrelser, som uttalat sig i den riktningen, men det finns även länsstyrelser, som uttalat sig i motsatt riktning, d. v. s. förordnat en lagstiftning på området.

I denna fråga har det talats och skrivits ofantligt mycket. Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre, utan jag skall endast till sist be att ytterligare få understryka vikten och betydelsen av att det beslutas, att norrlandslagen må tillämpas i hela den övriga delen av landet, där den för närvarande icke gäller. Den argumentering, som reservanterna anföra, när de säga, att den nuvarande lågkonjunkturen är en garanti för, att icke några vidare förvärv från bolagens sida komma att inträffa, vill jag icke tillmäta den betydelse, som reservanterna göra, ty det kommer säkerligen att visa sig, att icke ens lågkonjunkturen är ägnad att förhindra ytterligare bolagsförvärv av den enskilda bondejorden. När man fått klart för sig, att man nått botten av lågkonjunkturen, är det ingenting som hindrar, att bolagens förvärv av bondejord tager ökad fart, och man skulle således genom att avslå utskottets förslag verkligen främja bolagsintresset på de enskilda jordbrukarnas bekostnad.

Jag skall, herr talman, med detta anförande be att få yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som den siste talaren säger, att jordkommissionen, som haft i uppdrag att studera dessa frågor, inkommit till Kungl. Maj:t med förslag rörande förbud för bolag och föreningar att under viss tid förvärva fast egendom i södra och mellersta Sverige.

Detta förslag inkom i januari i fjol. Vid kommissionens förslag var fogad en reservation av herr Lindhagen, som gick ut på, att i stället för kommissionens förslag skulle man tillämpa den norrländska förbudslagen även i södra och mellersta Sverige. Det är samma yrkande, som föreligger i herr Lindhagens motion i år under punkt B) 1, första alternativet. För övrigt kom han med samma förslag i fjol, då det blev avvisat av riksdagen. Andra lagutskottet, som i fjol yttrade sig över denna herr Lindhagens motion, förklarade då, att frågan var beroende på prövning av Kungl. Maj:t och borde därför icke upptagas. Utskottet förklarade vidare, att det icke var lämpligt att på enskild motionärs framställning vidtaga lagstiftningsåtgärder av så genomgripande betydelse. Det var, vad andra lagutskottet sade i fjol. Jag ställer detta som motsättning till vad samma lagutskott säger i år. I år anser det uppenbarligen, att det går an att, utan att proposition föreligger, vidtaga åtgärder i fråga om en lagstiftning, som utskottet i fjol självt ansåg vara av genomgripande betydelse. Riksdagen biföll i fjol andra lagutskottets hemställan,

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

och nu säger andra lagutskottet, som i år tillstyrker förslaget, att jordkommissionens förslag är för invecklat för att kunna antagas och att för detta behövs ledning av en kungl. proposition, men utskottet förmenar uppenbarligen, att herr Lindhagens förslag kan man gå med på utan att hava vare sig en kungl. proposition eller annan utredning. Jordkommissionen hade, när den utarbetade sitt förslag, naturligtvis full kännedom om Norrlandslagen. Den har ju existerat sedan 1906, men jordkommissionen fann i alla fall icke lämpligt att gå på den norrländska förbudslagen, utan utarbetade det självständiga förslag, som finnes i dess betänkande. Nu har andra lagutskottet i år genom Kungl. Maj:t begärt ett yttrande av jordkommissionen, och då har det egendomliga inträffat, att jordkommissionen nu går på herr Lindhagens förslag, d. v. s. det, som förra året utgjorde herr Lindhagens reservation mot jordkommissionens betänkande och som han då uppenbarligen var ensam om. Nu är det omvänt, så att nu är kommissionen, med undantag av två ledamöter, tror jag, för herr Lindhagens förslag. Det står i det utlåtande av jordkommissionen, som finnes bifogat andra lagutskottets betänkande. Således går jordkommissionen nu med på vad den icke ville vara med om i fjol, och utskottet gör uppenbarligen på samma sätt.

Emellertid är det ett par saker, som jag vill fästa uppmärksamheten på. Jag håller mig mera vid det formella och ämnar icke ingå i själva sakfrågan, om bolags förvärv av bondejord. Det är, som den förste ärade talaren framhöll, så, att om riksdagen nu antager herr Lindhagens förslag, kommer det att gälla i ett år eller möjligen två, och sedan kommer antagligen jordkommissionens förslag att bliva av riksdagens antaget, ty jordkommissionen har icke definitivt uppgivit sitt förslag. Den kommer kanske att ändra något på det, men den kommer icke att gå på den norrländska förbudslagen. Vi få alltså en lag, som skall gälla för mellersta och södra Sverige under en mycket kort tid, och sedan skall det komma en annan lag i stället. Det torde vara skäl i att påpeka några olikheter mellan dessa båda lagförslag, det som skall tillämpas under ett år eller så och det som skall komma att tillämpas därefter.

Enligt den norrländska förbudslagen får ett bolag utan tillstånd förvärva den del av ett hemmans avrösningsjord, som icke är att hänföra till stödskog. Lagen giver speciella bestämmelser om, vilken areal som är att anse som stödskog i de olika länen. Vad som är därutöver av avrösningsjord få bolagen förvärva utan vidare. Så kommer jordkommissionens förslag och säger, att dylik jord utöver stödskog få bolagen icke förvärva utan Kungl. Maj:ts tillstånd, och dessutom tillägges det villkoret: där det icke provas ur det allmännas synpunkt icke böra äga rum. Det är alltså en väsentlig olikhet. Vidare säger den norrländska förbudslagen till exempel, att ett bolag må förvärva inrösningsjord, om det föreligger särskilda omständigheter, som kunna föranleda därtill, men i jordkommissionens förslag heter det, att åker, äng, odlad mark och stödskog i allmänhet icke få förvärfvas, med mindre förvärvet avser att befrämja ett allmännyttigt ändamål. Således är det olikartade bestämmelser,

varjämte på ena stället användes ordet »inrösningsjord» och på det andra stället uttrycket »åker, äng, odlad mark och stödskog». I städer och andra områden, där byggnadsstadgan för rikets städer gäller, har Norrlandslagen tillämpning på alla fastigheter, men enligt jordkommissionens förslag skall förbudet icke gälla hela området utan endast det till bebyggande planlagda området. Således är det även där olika bestämmelser. Slutligen har enligt den norrländska lagen ett bolag rätt att förvärva fast egendom av annat bolag, men enligt jordkommissionens förslag är det icke på det sättet, utan där får ett bolag sälja till ett annat bolag endast med särskilt tillstånd och där ej med hänsyn till särskilda omständigheter förvärvet prövas ur det allmännas synpunkt icke böra äga rum. Så till sist ännu en skiljaktighet, nämligen att den norrländska lagen gäller för bolag och föreningar, men det förslag, som nu här föreligger, gäller för bolag och ekonomiska föreningar. Således är det en skillnad även därutinnan mellan den lag, som nu tillämpas i Norrland, Dalarne och Värmland, och den, som skall tillämpas i mellersta och södra Sverige. Här finnas således olikheter mellan den norrländska förbudslagen och jordkommissionens förslag.

Men därjämte finnas också olikheter mellan den norrländska förbudslagen, sådan den tillämpas i Norrland, och den förbudslag, som nu föreslås att under provisorietiden tillämpas i södra och mellersta Sverige.

När man talar om stödskog, vill jag fästa uppmärksamheten på, att här har kommissionen icke gjort någon utredning i detta avseende. Jag nämnde nyss, att enligt den norrländska förbudslagen är det en bestämd areal, som räknas såsom stödskog i Norrbottens län, Västerbottens län o. s. v. Enligt föreliggande förslag återigen skall det icke alls vara någon bestämd areal, utan här talar man helt enkelt om stödskog och ingenting annat, och det finnes inga närmare bestämmelser om vad som menas därmed. Utskottet har icke heller gjort något försök att utreda denna sak utan gått med på det utan en tillstymmelse till utredning. Utskottet säger, att i många trakter kan emellertid en sådan lag, om den antages, sannolikt hava samma vikt som i norra delarna av riket. Utskottet säger vidare, att skillnaden har säkerligen ringa betydelse för kanske de största delarna av södra och mellersta Sverige. Vi skola sålunda på grund av de vaga och obestämda uttalanden, som utskottet gör, antaga en lag av denna betydelse. Jag vill påpeka, att innan Norrlandslagen antogs, var frågan föremål för mycket grundlig utredning. Jag satt i den kommitté, som hade att utreda denna fråga. Vi höllo på i tre år och arbetade med den, och sedan bearbetades förslaget ytterligare, innan det kom fram till riksdagen. Nu är man på enskild motionärs framställning utan vidare beredd att gå med på, att denna lag skall tillämpas i södra och mellersta Sverige, utan att taga i betraktande, huruvida den är lämplig att använda där eller icke. Det finnes olika bestämmelser för olika delar av Norrland, men för hela södra och mellersta Sverige skall det vara blott en enda bestämmelse.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*
(Forts.)

Jag har velat påpeka, att om man antager denna lag för att sedermera inom jämförelsevis kort tid återigen få en annan lag, åstadkommer detta en osäkerhet i lagstiftningen, som utan tvivel måste vara till olägenhet. För övrigt kan man säga, att det icke synes vara någon brådskan med denna sak, att döma av de handlingar, som föreligga. Det finnes icke någon utredning, om det är lämpligt, att lagen gäller för hela mellersta och södra Sverige, eller om det är några delar, som skola undantagas, likaväl som man undantog vissa delar av Norrland, när den norrländska förbudslagen antogs. Och märk väl, mina herrar, här finnes icke någon kungl. proposition, lagrådet har icke yttrat sig över detta förslag och dess lämplighet att gälla för södra och mellersta Sverige eller om de ändringar, som i jämförelse med Norrlandslagen blivit gjorda, och icke heller hava några andra myndigheter hörts. Nog är det litet lättvindigt vi gå tillväga nu för tiden, när vi behandla saker och ting på det sättet, att Kungl. Maj:t tillsätter en kommitté eller, som i detta fall, en jordkommission med uppdrag att utarbete ett förslag, och denna kommitté utarbetar förslag, och sedermera, innan Kungl. Maj:t hunnit förbereda ärendet och lägga fram det för riksdagen, kommer en enskild motionär och kastar fram en del av detta stora, viktiga ärende för riksdagen, och så vill man, att riksdagen i en handvändning skall vara färdig att antaga och fastställa detta såsom lag. Jag skulle vilja fråga: ha herrarna läst jordkommissionens förslag? Om en kungl. proposition förelegat här, hade vi fått jordkommissionens betänkande utdelat till oss, och vi hade haft tillfälle att studera det och se vad det innehåller, vad till exempel jordkommissionen anser, att det finns för olägenheter i herr Lindhagens förslag, och vad det är för fördelar med jordkommissionens eget förslag. Jag är övertygad om, att de flesta av herrarna icke läst detta betänkande, icke studerat det och sett vad det innehåller. Man brukar väl läsa utredningen, innan man går åstad att besluta. Hade det varit en proposition, hade vi haft tillfälle att taga del av utredningen, men nu gå vi fullkomligt i blindo och bestämma om denna lag, endast därför att utskottet säger, att man skall göra det.

Frågan är ju under behandling av jordkommissionen, förslaget har varit hos lagrådet och kommer med all säkerhet fram till riksdagen nästa år. Kan man då icke vänta med att fatta beslut i en så viktig fråga som denna, till dess den kommer i regelmässig ordning från Kungl. Maj:t? Det synes mig vara både rätt och tillbörligt att så sker, och därför ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och på motionerna.

Herr Olsson i Golvvasta: Herr talman mina herrar! Jag hade icke tänkt uppträda i denna fråga, när utskottet så välvilligt besvarat min motion. Den gällde ju som bekant endast en skrivelse till Kungl. Maj:t om en skyndsamt utredning angående förbud för bodelags jordförvärfv i andra delar av landet än Norrland. Anledningen till, att jag väckt denna motion, är, att mitt hjärta klappar varmt för den näringsklass jag tillhör, och det är verkligen med smärta.

som jag ser, hurusom bondejorden undan för undan övergår i bolagens ägo. Jag vill tillägga, att det icke är endast den klass, jag själv tillhör, som jag vill värna, utan hela vårt land och vårt folk. Det är ju för var och en bekant, att den jordbrukare, som äger den jord han brukar, nedlägger i vanliga fall ett mera energiskt arbete än en icke ägare, som av naturliga skäl kan känna sig ganska osäker, emedan han brukar en annans jord. Därför anser jag, att det är en riksgagnande sak att med alla till buds stående medel försöka att hålla kvar jorden i den verkliga jordbrukarens ägo.

Nu säga reservanterna på sidan 12, och även herr Magnusson i Skövde uttalade det i sitt anförande här, att för närvarande föreligger ingen fara på grund av den rådande ekonomiska depressionen. Man säger också i reservationen, att under nuvarande lågkonjunktur torde det ligga i sakens natur, att några större fastighetsköp endast undantagsvis förekomma. Herrarna kunna se i min motion, hurusom bolagen lagt under sig jord i Uppland de senaste åren. Vi kunna också på sidan 19 i betänkandet se vad jordkommissionen säger om denna sak: »Kommissionen kan icke dela denna uppfattning. Den vederlägges av fjolårets här ovan omnämnda stora bolagsförvärv i norra Uppland, och dylikt kan när som helst upprepas. De stora industribolagens resurser torde nämligen ingalunda vara så begränsade, att de skulle avstå från fördelaktiga inköp, när tillfälle till sådana yppas; och det är att märka, att lågkonjunkturen i mycket kännbar grad drabbat jordbruksyrket, vadan det med fog kan antagas, att under den närmaste tiden jordbruksfastigheter bliva lättare åtkomliga än vad händelsen skulle varit under normala förhållanden.»

Jag vill också peka på vad jordkommissionen säger på sidan 15 angående Sveriges landareal. Såsom herr Magnusson i Kalmar redan förut påpekat, uppgår Sveriges hela landareal till i runt tal 41 miljoner hektar, och $7\frac{1}{2}$ miljoner hektar eller mer än $\frac{1}{6}$ av hela landarealen innehades år 1918 av bolag. Sedan skulle jag vilja peka på några siffror i den tabell, som förekommer på sidan 15 i betänkandet. Jag vill icke trötta kammaren med att draga många siffror ur densamma. Jag skall endast be att få göra några stickprov. Det är ju givet, att jag intresserar mig mest för det län jag representerar. Om vi se på Uppsala län, finna vi, att hela länets totalareal är 512,087 hektar, under det att bolagen innehava 107,192 hektar. Uträknat i procent gör detta något över 20 procent av hela denna areal. Sedan kunna vi till exempel titta på Örebro län med en totalareal av 834,323 hektar. Bolagsinnehavet är där 306,897 hektar, och uträknat i procent gör det något över 36 procent. Såsom jag förut pekat på i min motion, hava stora bolagsförvärv skett vad norra Uppland beträffar sedan 1918. Detta kan, mina herrar, icke få ostört fortsätta. Jag kan icke beteckna ett sådant förhållande annat än såsom synnerligen olyckligt.

Nu talas det om, att man gott kunde vänta, till dess jordkommissionen kommit fram med förslag i frågan. Nå, det gäller ju här endast en provisorisk lag, och är det då så fasligt förskräckligt

I fråga om bondejords övergång i främmande händer.

(Forts.)

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

att under dessa år utsträcka den här Norrlandslagen till övriga delar av landet? Det kan väl dock i någon mån bidra till att förhindra, att ännu en del jord under de år, som återstå, till dess vi få en definitiv lag, kommer i bolags händer. Det kommer troligtvis att visa sig, att sedan bolagen en gång kommit över den svenska jorden, det icke blir så lätt att återföra densamma till dess ursprungliga — jag skulle vilja säga naturliga och rättmätiga ägare, och som ett led i våra strävanden, att om möjligt försöka återföra den svenska jorden till de brukares händer, som egentligen borde innehava och bruka den med full äganderätt, har jag väckt denna motion och kan icke i likhet med reservanterna anse, att vi i denna sak gå händelserna något i förväg, utan jag anser det vara fullt riktigt och endast såsom en försiktighetsåtgärd att nu antaga den av andra lagutskottet här föreslagna utsträckningen av Norrlandslagen.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till andra lagutskottets förslag i föreliggande fråga.

Herr Magnusson i Skövde: Ja, herr talman, den talare som hade ordet efter mig, herr Magnusson i Kalmar, yttrade, att jag skulle ha sagt, att Norrlandslagen var en lagstiftning på slump. Det var nog ett något fritt citat av mitt yttrande. Jag har icke yttrat mig om Norrlandslagen såsom sådan i annan mån, än att jag sagt, att ett överförande på grund av enskilda motionärers framställning så, att lagen komme att gälla även övriga delar av Sverige, vore en lagstiftning på slump. Det är detta, som jag sagt och som jag fortfarande vidhåller, och jag tror, som sagt, att den fortgående debatten nog i sin mån varit ägnad att understryka detta mitt påstående.

Herr Magnusson i Kalmar säger vidare, att det även var en del länsstyrelser, som tillstyrkt jordkommissionens förslag till lagstiftning. Ja, jag yttrade ju detta i mitt första anförande, men jag sade också, att de flesta länsstyrelser avstyrkt förslaget, och jag kan tillägga, att om frågeställningen varit den, att länsstyrelserna haft att till- eller avstyrka Norrlandslagens tillämpning i övriga delar av Sverige, hade nog avstyrkandena varit ännu kraftigare, och kanske någon i sin tillstyrkan rätt tveksam länsstyrelse även då ställt sig avstyrkande. Han sade vidare, att jordkommissionen tillstyrkt Norrlandslagens utsträckning. Ja, det är en ganska märklig svängning av jordkommissionen, såsom förut påvisats. Men det bör åtminstone icke vara en ledamot av andra lagutskottet obekant, att jordkommissionen egentligen är mycket delad i denna sin tillstyrkan. Det finns reservation däremot, såsom herr Magnusson vet, och jordkommissionens tillstyrkan är verkligen, om man läser noga igenom dess yttrande, ganska tveksamt hållen och — jag vågar nästan säga — ganska obegriplig.

Så säger herr Magnusson i Kalmar vidare, att reservanternas tal om lågkonjunktur icke innebär någon garanti, åtminstone icke en fullständig sådan. Herr Olsson i Golvvasta var inne på samma

uppfattning, och han sökte till stöd för denna anföra åtskillig statistik samt åberopade också jordkommissionens statistik, vilken dock, märk väl, är från gångna tider, då den ekonomiska ställningen var sådan, att det givetvis förefanns stora möjligheter för bolagen att förvärva bondejord. Jag tror emellertid, att om man vill vara ärlig och se saken sådan den är, måste man nog erkänna, att under den tid av ett år — ty till nästa år kunna vi få tillfälle att taga en definitiv lag — under den tid, som återstår till detta, torde nog faran för obehörigt förvärv vara mycket ringa. Ja, herr Olsson i Golvvasta skakar på huvudet, men han kunde ha skakat på huvudet, då han t. ex. själv talade om dessa bolagsförvärv i norra Uppland — jag karakteriserade deras art icke såsom ett överförande från själväganderätt till bolagsäganderätt utan såsom en helt annan art av överförande, men det ingick han icke närmare på. Det exempel, som han anförde från norra Uppland, är egentligen icke så särdeles belysande för de förhållanden, det här gäller.

Herr Olsson i Golvvasta sade vidare, att hans hjärta klappar så varmt för den klass, det här gäller, nämligen jordbrukareklassen. Jag har ingen anledning att tvivla därpå, utan jag tror, att det gör så på hans håll och på bondeförbundshåll, och han kunde kanske erkänna, att vi också å vår sida ha ett hjärta, som klappar för jordbruksnäringen. Det är dock egendomligt, att nu icke hjärtat därjämte klappar häftigt på bondeförbundshåll gent emot alla lagmakier i dessa dagar. Där har man tidigare reagerat starkare än kanske på något håll mot nya provisoriska lagar men är dock nu utan vidare färdig att taga ett provisorium i detta fall, där icke några vägande skäl anförts därför utan man mycket väl kan vänta, till dess en definitiv och efter förhållandena anpassad lagstiftning föreligger.

Det är här icke fråga om principer, åtminstone icke mellan herr Olsson i Golvvasta och mig, då det gäller att skydda bondejorden från dess överförande i bolags händer, utan det är fråga om den principen, huruvida vi skola ha en lagstiftning på slump genom att en enskild motionär bryter ut ett förslag ur en kommissions utlåtande eller ett Kungl. Maj:ts förslag i visst hänseende och vi sedan utan vidare taga detta utan tanke på, om lagförslaget passar eller icke. Då det, såsom förut påpekats, icke är någon omedelbar fara, tror jag, att vi äro på den starkare sidan, även då det gäller böndernas sak, om vi i alla fall vilja avvakta ett lagförslag, som är avpassat efter förhandenvarande förhållanden och som undergått vederbörlig beredning och prövning samt varit föremål för vederbörliga yttranden och där det för övrigt kan bli möjligt för riksdagens ledamöter att verkligen få tränga in i frågan och taga ståndpunkt till densamma. Det är också uppenbart, såsom här även påpekats av herr Lindman, att vi icke ha papperen här liggande på bordet i ett sådant skick, att riksdagens ledamöter ha tillfälle att riktigt tränga in i denna fråga.

Jag har all anledning att vidhålla mitt yrkande.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.

(Forts.)

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Den nu föreliggande frågan har av herr Lindman erkänts vara av genomgripande betydelse, men han sade också, att han icke ville ingå på vad saken här egentligen gäller utan endast på den formella sidan därav, och ansåg det då icke vara rådligt, att kammaren fattade ett beslut i enlighet med utskottets hemställan och en enskild motionärs mening. Då är jag av en annan uppfattning. När man skall bedöma behovet av en lag utav ifrågavarande art, skall man se på resultatet av bolagens jordförvärv hitintills. Det är en sak, som icke i detta sammanhang berörts, nämligen *jordbrukaresynpunkterna*, huru vi se frågan från vår folkförsörjning. Vilka äro de egentliga motiven för bolagen att söka förvärva fast egendom? Det sker enligt min mening icke därför, att de vilja bruka jorden såsom sådan, utan därför att de vilja komma i åtnjutande av goda affärer på skogen. Det är skogens beskaffenhet, som blir det avgörande, när det gäller för bolagen att köpa jordbruksfastigheter. När intresset är koncentrerat på skogen, är det uppenbart, att intresset för jordbruket icke är så stort. Det lämnas nästan helt å sido, och följden blir att jord, som innan bolaget förvärvat densamma, stått relativt högt, på några få år sjunkit till ett minimum. Jag har sett exempel på att gårdar, som före det bolaget köpt desamma — detta är mindre gårdar — kunnat föda 15 à 20 kor, på några få år sjunkit ned, så att de för närvarande icke kunna föda mer än 2 à 3 kor. Detta är, mina herrar, om man ser frågan från folkförsörjningssynpunkt, av ganska stor betydelse.

Även en annan synpunkt! När det gäller att söka utjämna skilligheterna olika klasser emellan, skulle jag för min del vilja vara med om att de, som önska få ett jordbruk, i större utsträckning lämnas möjlighet därtill, så att även de skola kunna komma i åtnjutande av de millionvinster, som enligt Fabian Månsson skola komma jordbrukarna till godo. Jag är, inom parentes sagt, av den uppfattningen, att det kanske är svårt att komma till rätta och finna dessa millionvinster. Det är nämligen så, att vi jordbrukare ha vant oss i allmänhet att icke alls räkna på någon förtjänst utan att se på vårt yrke så, att vi ha skyldigheter att fylla. Vi skola producera icke enbart för oss själva utan för hela landet såsom sådant, och därför har det också visat sig, att trots att det konstaterats, att jordbruket gått med förlust, vi dock underlåtit att så att säga koppla av vår produktion, utan vi ha gjort vår skyldighet även under förhållanden, då det kunnat vara skäl i att tänka på något annat.

Nu är det på det viset, att man kan säga, att det är icke alls omöjligt, att bolagen skulle vara villiga att sälja en del av sin jord till småbrukare. Ja, det kan vara riktigt, men det är ifrågasatt, om det är lämpligt att ha dessa såsom mellanhänder vid köp av jord, som då skall förvärfvas av nya brukare. En annan synpunkt, som jag också skulle vilja lägga på frågan, är den, att om vi finge litet flera, som ägnade sig åt jordbruket, skulle dessa, som nu motarbeta oss i våra strävanden, enligt min uppfattning också få en ändrad åsikt. De skulle kanske icke tro, att det vore ren stöld, när det är

fråga om exempelvis tullar på jordbruksprodukter, och ej heller att jordbruket är för lågt beskattat. Jag tror, att de skulle komma till insikt om, att en av de svåraste och hårdaste brödbitarna är för närvarande den man tjänar såsom mindre jordbrukare.

Även en annan synpunkt vill jag framföra. Under tider av arbetslöshet, sådana som de nuvarande, skulle det verka lugnande, om vi kunde öka de självägande jordbrukarnas antal, ty det är så, att inom det yrket råder aldrig arbetslöshet. Tillgång på arbete ha vi obegränsad, men det är endast, när det är fråga om att få lön för detta vårt arbete, som vi få ha mycket små anspråk. Nu vill jag icke säga, att detta är något i och för sig förkastligt. Jag tror tvärtom, att det vore lyckligt, om även andra utanför jordbruket stående komme till klarhet om, att vi för närvarande måste sänka våra anspråk. Vill man öka det missnöje, som för närvarande finns, skall man gå med på, att bolagen få fortsätta med sina jordförvärv, men vill man i någon mån bortarbete de stötestenar, som finnas, bör man gå med på utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, skall be att få yrka bifall.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

Herr H a g e: Herr talman! Jag vill erinra därom, att första kammaren redan med ganska stor majoritet tagit utskottets förslag. Inför det förhållandet skulle det väl se ganska egendomligt ut, om andra kammaren i en fråga sådan som denna, där det gäller att skydda bondeklassen, skulle taga avstånd från den ståndpunkt, första kammaren intagit. Jag hoppas verkligen, att man icke skall behöva bevitna något sådant.

Herr Lindman och herr Magnusson i Skövde säga visserligen, att en lagstiftning på detta område skall komma redan nästa år. Hur kan herr Magnusson i Skövde garantera det? Herr Magnusson kan synbarligen icke garantera det. Herrarna veta själva, hur ofta man här i kammaren vid behandlingen av en fråga säger, att det nästa år kommer lagstiftning i frågan, och att man därför bör avvakta denna. Jag, som varit här i kammaren en hel del år, vet av erfarenhet, att i de allra flesta fall kommer icke denna lagstiftning året efter, utan det dröjer i många fall två, tre, fyra ända till fem år och ännu längre, innan den utlovade lagstiftningen kommer.

Jag vågar påstå, att förhållandena på detta område äro sådana, att man särskilt bör verka för, att lagstiftningen kommer hastigt och att den kommer som en tjuv om natten, därför att de bolag, som fundera på att lägga sig till med jord, då icke hinna utföra sitt uppsåt. Då kan man möjligen få något resultat på detta område. Det har ju redan försuttits så mycket. Men kommer lagstiftningen hastigt, blir det dock någon mer effekt, än om man skall ge de bolag, varom det här är fråga, en slags förberedelsestid, under vilken de få tillfälle att lägga sig till med än mera av den jord, som man vill bevara åt bondeklassen.

Från dessa utgångspunkter tror jag för min del, att man, även om man kan tycka, att det ligger något uti det påståendet, att det

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

är litet otrevligt att byta om en lagstiftning, kan ha anledning att redan nu fatta ett beslut i frågan.

Jag vill särskilt påpeka det förhållandet, som ju konstaterats i utskottets utlåtande, att det finns trakter i södra och mellersta Sverige, där bolagens jordförvärv procentuellt sett äro större än i vissa delar av Norrland. Jag tycker, att detta är en omständighet, som i mycket hög grad talar för, att det åstadkommes en lagstiftning även för de övriga delarna av landet. Dessa synpunkter ha för mig varit så avgörande, att jag för min del vill yrka bifall till utskottets förslag.

I detta sammanhang vill jag för övrigt säga några ord till herr Lindman. Han yttrade, att det föreliggande förslaget icke granskats av lagrådet. Märk dock väl, herr Lindman, att det här icke är fråga om att lägga fram någon ny lagtext! Om det vore fråga här om, kan man förstå, att kravet på, att lagtexten skall granskas av lagrådet, kan vara nog så befogat. Här är det ju dock icke fråga om någon ny lagtext — den lagtext, det här gäller, finns redan — och under sådana förhållanden finner jag intet skäl tala för, att förslaget behöver granskas av lagrådet.

Från dessa utgångspunkter skall jag för min del be att få yrka bifall till utskottets förslag. Som herrarna se. är här visserligen en reservation avgiven av utskottets ordförande, herr von Sneidern, men han har dock för sin del även han yrkat bifall till utskotts-förslaget, trots det att han haft vissa anmärkningar att göra med avseende å motiveringen. Ja, som sagt, herr talman, jag yrkar alltså, att kammarerna måtte antaga utskottsmajoritetens förslag i denna fråga.

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Var och en, som någorlunda känner till och sysslat med jordbruksförhållanden, torde ha alldeles klart för sig, att det är synnerligen olämpligt, om bolagen skola göra sig till herrar över vår jord, och om våra bönder därmed skulle övergå till att bliva bolagens arrendatorer. Bolagsmannen har i allmänhet blott ett strävande, nämligen att få en hög dividend på de penningar, som han insatt i bolaget. Den självägande lantbrukaren däremot har icke allenast ekonomiska intressen för sitt lantbruk, utan han har även ideella sådana. Han har kanske fått sin jord i arv av sina fäder och vill lämna den i arv till sina barn. Han nedlägger därför arbete på sin jord, han utvecklar den och gör något för sitt jordbruk. Det ligger en borgen för, att Sveriges jordbruk skall gå framåt, i att vi ha den självägande jordbrukarklassen. För varje fosterlandsvän torde det därför vara en plikt att söka motarbeta bolagens jordförvärv. Dessa ha visat sig vara mindre lämpliga redan för Norrland, och vad skulle följden bli, om bolagens jordförvärv skulle utsträckas även till de jordbruksidkande trakterna i mellersta och södra Sverige?

Jag erkänner, att det föreliggande förslaget är behäftat med ganska stora svagheter. En svaghet är, att lagen med bolag jämställer vissa ideella föreningar, som blott ha till mål att befordra egna hemsrörelsen. Dessa borde naturligtvis vara undantagna.

Här uppställer sig emellertid den frågan, om det är av vikt, att man redan nu för nästkommande år genom en provisorisk lagstiftning söker hindra bolagens jordförvärv. Det synes mig, att de siffror, som vi finna i bilagan till utskottets betänkande, äro sådana, att vi måste hysa farhågor för att bolagens jordförvärv till och med under nästa år skola fortfara. Oaktat denna lag således är behäftad med sina svagheter, hyser jag icke några betänkligheter mot att biträda utskottets förslag, då det ju endast gäller en provisorisk lag, som under ett kommande år kan rättas till.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! I det anförande, som herr Lindman höll, fäste han sig huvudsakligen vid den rent formella sidan av frågan. Jag vill då säga, att den formella olikhet, som råder mellan jordkommissionens förslag och utskottets förslag, innebär icke i och för sig någon anledning att gå på avslag på utskottets förslag. Denna olikhet är nämligen mera av formell än av reell art. För att styrka detta mitt påstående skall jag åberopa mig på vad jordkommissionen i sitt utlåtande till andra lagutskottet i år säger om den saken. Kommissionen säger nämligen: »Enligt kommissionens åsikt måste det därför anses såsom både lämpligt och nödvändigt att snarast möjligt ställa bolagens fastighetsförvärv även i de delar av landet, där förbudslagen icke gäller, under statlig kontroll. Huruvida detta bör ske genom antagande av en sådan lag, som kommissionen framlade sistlidet år, eller genom en utsträckning av norrlandslagen att gälla även för det övriga Sverige, är kanske närmast en smakfråga.» Mellan den ståndpunkt, som kommissionen intager, och den ståndpunkt, som andra lagutskottet intager i denna fråga, finnes således icke någon skillnad i sak.

Andra lagutskottet har emellertid i stället för att gå på jordkommissionens lagförslag föreslagit, att norrlandslagen skall utsträckas till att omfatta hela landet, utav den anledningen, att norrlandslagen är en sedan många år tillbaka beprövad lagstiftning, som visat sig vara av den art, att man senare vid tvenne skilda tillfällen utsträckt densamma och låtit den gripa vidare omkring sig. Utskottet ansåg sålunda, att det, då det förordade norrlandslagens utsträckande, hade en sakligt stark ståndpunkt att stå på, just med hänsyn till vunnen erfarenhet om verkningarna just av denna lag.

Jag vill för övrigt starkt ifrågasätta, huruvida reservanterna och de, som i övrigt icke ställa sig på utskottets linje, skulle ha gjort detta, om utskottet förordat jordkommissionens förslag, som avlämnades i följ. Jag tillåter mig tvivla på, att så hade kommit att äga rum. Man vill, efter vad jag kan förstå, använda formella olikheter emellan kommissionens och utskottets ståndpunkt för att därmed få en möjlighet att stjälpa utskottets förslag. Tvärtom hoppas jag, att andra kammaren nu, som tidigare skett vid många tillfällen, skall hävda sin gamla ståndpunkt och uttala sig för norrlandslagens utsträckande.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

Herr Magnusson i Skövde påstod, att jag sagt, att han i sitt första anförande kallat Norrlandslagen för en lagstiftning på slump. Jag gjorde icke det uttalandet. Jag har skrivit ned herr Magnussons i Skövde uttalande ordagrant. Herr Magnusson framhöll, att »det skulle vara en lagstiftning på slump, om utskottets förslag skulle bifallas», d. v. s. utskottets förslag är en lagstiftning på slump enligt herr Magnussons i Skövde uppfattning. Vi å vår sida ha gendrivit detta påstående därmed, att vi ha stött vår ståndpunkt på den gamla norrlandslagen och de erfarenheter, som den givit. Med hänsyn härtill kan man icke tala om någon lagstiftning på slump. Absolut icke! Jag bestrider på det allra bestämdaste, att herr Magnusson i Skövde har något som helst sakligt fog för sitt påstående.

Jag skall, som jag i mitt föregående anförande sagt, icke låta mig på den sociala sidan av frågan, då den ju har framhållits så många gånger i denna kammare och förut under debatten. Jag vill dock understryka, det faktum, att på många platser genom bolagens jordförvärv i vårt land har spritt sig en social otrevnad. Svårigheter ha uppkommit dels att skapa nya jordbruk och egna hem, dels att få samlingslokaler etc. etc., med ett ord, det har uppstått en social otrevnad, som spritt sig i samma mån som bolagens jordförvärv tilltagit. Det var endast detta, som jag med hänsyn till den sociala sidan av frågan ville erinra om.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Jag tycker, att man icke alls behöver inrikta debatten på behovet av denna provisoriska lagstiftning. Behovet är klart och tydligt Bolagens jordförvärv i södra och mellersta delarna av riket hava under de senare åren tagit en betydande omfattning. Det är att märka, att i vissa delar av landet, där förbudslagen ej gäller, äro bolagens jordförvärv större än i de delar, där lagen gäller. Så är fallet till exempel i Kopparbergs län. Herrarna kunna ju själva studera den statistik, som finnes bifogad i bilagan till utskottets utlåtande, och där finna, att behovet av en utsträckt lagstiftning är klart ådagalagt. Detta behov var man också inom jordkommissionen vid ett mycket tidigt stadium på det klara med, och därför företogs där utarbetande av en provisorisk lagstiftning, till dess den definitiva lagstiftningen angående koncession vid jordförvärv kunnat hinna framläggas för riksdagen. Man förmenade nämligen, att bolagen, när de fingo klart för sig, att det även skulle bli fråga om inskränkning i deras jordförvärv i södra och mellersta delarna av riket, skulle passa på tillfället och, innan den lagen kom, göra jordförvärv i så stor utsträckning, som de möjligen kunde hinna med. Därför utarbetades förslag till provisorisk lagstiftning. Detta gick sedan till lagrådet, som hördes däröver, och det gick ut på remiss till länsstyrelserna. Men det dröjde så länge, innan lagrådet var hört och innan det återkom från dessa remisser till länsstyrelserna, att Kungl. Maj:t kunde icke lägga fram det för förra årets riksdag.

Nu sade herr Magnusson i Skövde, att länsstyrelserna, som hade yttrat sig över detta kommissionens provisoriska förslag, hade i allmänhet ställt sig avvisande. Jag vill rätta detta påstående genom att säga det, att 15 länsstyrelser hade tillstyrkt förslaget. Några, däribland länsstyrelsen i Gotlands län, hade gjort det uttalandet, att i länet förekom icke bolagsförvärv i någon vidare omfattning, och de hade därför ingenting att andraga. Visserligen var det en del länsstyrelser, som hade vissa erinringar att göra, men direkt avstyrkte icke dessa 15 länsstyrelser. Och särskilt länsstyrelsen i det län jag representerar, Södermanlands län, gick ännu längre än kommissionens förslag och ville, att lagen skulle utsträckas att gälla även enskilda spekulanter, som handla med trävaror.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*
(Forts.)

Nu sade herr Lindman — och det var det som uppkallade mig att begära ordet — att om riksdagen i år tager detta av en enskild motionär framlagda och av andra lagutskottet tillstyrkta förslag om utsträckning av Norrlandslagen till hela landet, så kommer nästa år jordkommissionen fram med sitt provisoriska förslag, och då får riksdagen taga det i stället. Jag vill säga, att så är icke förhållandet, och det förvånade mig på det märkligaste, att detta påstående kom från en så klok och förständig man som herr Lindman. Jag hade aldrig kunnat vänta mig, att det skulle komma fram från det hållet. Och jag vill vidare säga, att en jämförelse mellan lagutskottets utlåtande och det förslag till provisorium, som var utarbetat av jordkommissionen, giver vid handen, att det förslaget går betydligt längre, såsom herr Lindman också med all rätt påpekade. Men när kommissionens förslag i fjol icke kom fram till riksdagen och i år frågan har kommit upp på grund av enskild motion, så ansåg jordkommissionen sig kunna åtnöjas med denna motion som ett provisorium, tills den definitiva lagstiftningen kom. Det kommer således intet nytt provisorieförslag från jordkommissionen, ifall riksdagen nu godtager andra lagutskottets utlåtande.

Herr Magnusson i Skövde sade vidare, att vi kunde dröja, tills den definitiva lagstiftningen kom. Ja, för det första vet man inte, när den kan komma. Och för det andra vet man väl inte, när den kommer, om den blir antagen. Det kan jag säga, att den går betydligt hårdare ut över bolagen. Men det är ju klart, att om man skall inskränka jordförvärven för vissa kategorier, nämligen sådana som man anser icke vara önskvärda, så blir det första man möter bland dessa icke önskvärda jordförvärv utlänningars jordförvärv och vidare bolags jordförvärv. Jag kan aldrig tänka mig en koncessionslagstiftning, som går i den riktningen, att den förbjuder enskilda att i vissa fall köpa fastigheter men tillåter bolag att utan någon vidare koncession förvärva jordbruksfastighet. Det kommer nog att gå i den riktningen, att utlänningar och bolag såsom varande de minst önskvärda jordbesittarna bli de, som främst komma att drabbas av en kommande koncessionslagstiftning. Men man vet icke, när den kan komma. Jordkommissionen kan ju kanske rätt snart komma att lägga fram sitt förslag. Men det skall ut på remiss till vissa myndigheter, och lagrådet skall höras. Och sedan beror det på, vilken Kungl.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*

(Forts.)

Maj:it man har, om det blir framlagt för riksdagen, och det beror även på, huru riksdagen vill ha det, när det kommer dit. De herrar, som i dag tala emot och rösta emot detta, jag måste säga mycket rimliga och billiga lagutskottsutlåtande, ja de herrarna och även herr Magnusson i Skövde befarar jag komma att rösta emot, när den definitiva lagstiftningen kommer. Ty jag kan upplysa honom om, att den går vida längre än vad det nu är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Falk: Herr talman! Då jag anslutit mig till utskottsmajoriteten, så tillåter jag mig framföra några synpunkter, som enligt mitt förmenande tala för en lagstiftning i syfte att i någon mån inskränka bolagens rätt att förvärva fast egendom.

Genom ett godkännande av det nu föreliggande författningsförslaget är det ju så, som flera talare förut erinrat, att man icke alls inför någon ny lagstiftning i vårt land. Det avses endast att utsträcka den lagstiftning, som redan förut har funnits och tillämpats nu under 15 år. Denna gällde som bekant våra norrländska provinser, och från förhandlingarna vid denna lags tillkomst vet man, att den från början möttes av ett visst misstroende. Särskilt från bolagshåll och från trävaruindustriens målsmän betonades ju bland annat den svårighet, som man förmodade skulle möta för bolagens fortbestånd och utvecklingsmöjligheter. Men dessa farhågor ha som bekant icke besannats, utan tvärtom har man under lagens tillämpning i hög grad kommit att inse de stora fördelar, som denna lag medför ur sociala och nationalekonomiska synpunkter. Även för de södra och mellersta delarna av vårt land har allt mera framträtt behovet av en liknande lagstiftning, så mycket mer som i många av dessa landsändar föreligga väsentligt likartade förhållanden som de, som gälla i Norrland och i övriga provinser, där den s. k. norrlandslagen gäller. Jordkommissionens utredning ådagalägger också enligt mitt förmenande behovet av en dylik utsträckning av lagstiftningen, och allmänt kända förhållanden bekräfta behövligheten därav.

Det har påpekats, att man borde i någon mån inskränka lagens giltighetsområde, så att den över huvud taget endast komme att gälla sådana trakter, som vore fullkomligt likartade med dem i Norrland. Men gentemot en sådan uppfattning skulle jag vilja säga, att även när det gällde norrlandslagens tillkomst, var man ganska oviss om, huru långt man skulle begränsa lagens tillämpning. Den begränsning, som bestämdes, visade sig emellertid rätt så godtycklig. Och även i fråga om södra och mellersta Sverige skulle, för den händelse man skulle undantaga vissa landsdelar, det alltid komma att göra sig gällande en viss godtycklighet.

Om man beslutar sig för en sådan lagstiftning som den här ifrågasatta, så innebär detta, som herrarna nogsamnt torde veta, icke något fullständigt förbud för bolag att förvärva fast egendom. Dels innehåller denna provisoriska lag liksom norrlandslagen en hel del undantagsbestämmelser, och vidare har också tillerkänts bolagen rätt att med Kungl. Maj:its tillstånd förvärva fast egendom. Sålunda

synes det mig, som om stora möjligheter givits bolagen att få sina legitima behov i fråga om fastighetsförvärv fyllda. Därtill är att erinra, att denna lag avser endast landsbygden, och har således inte tillämpning på vare sig städer, köpingar eller stadsliknande samhällen.

Jag tror för min del, att de skäl, som framförts från reservanternas håll, äro betydligt överdrivna, vartill kommer att dessa skäl äro endast av formell natur.

Jag vill därför i all korthet yrka bifall till utskottets förslag utan att därför i alla avseenden ansluta mig till utskottets motivering. Men jag anser mig kunna yrka bifall, därför att jag håller före, att denna lagstiftning är ett led i ett mycket betydelsefullt och i verklig mening samhällsbevarande strävande, det strävandet nämligen att behålla bondeklassen vid jordbruket. Jag anser sålunda, att även från samhällsbevarande håll bör det vara ett stort intresse, att denna lagstiftning, som ju allenast är av provisorisk art, nu kommer till stånd.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Ports.)*

Herr H e d e r s t i e r n a: I olikhet mot den siste ärade talaren skall jag icke giva mig in på frågan om lämpligheten att utsträcka Norrlandslagen till övriga delar av landet eller icke, utan jag skall uteslutande fästa mig vid den lagtekniska sidan av saken. Jag skall gärna erkänna, att man kan beskyllva vår lagstiftning för att vara något långsam, men för det priset köper man å andra sidan den stora fördelen, att vår lagstiftning går säkert fram. Vi komma icke fram med några överraskningslagar, utan det är väl genomtänkt, allt vad som slutligen beslutas. Vi få en kommitté, som utarbetar förslaget; myndigheterna höras; lagrådet granskar det ur lagteknisk synpunkt; och så framlägges det för riksdagen. När man läser denna motion och detta utskottsbetänkande, så blir man fundersam på, huru det har varit i det här fallet. Men man får ju under ärendets behandling här i kammaren vissa upplysningar, som icke finnas att tillgå i handlingarna. Man får veta, att detta jordkommissionens betänkande varit utremitterat till myndigheterna. Några av herrarna säga, att myndigheterna ha avstyrkt det, och andra säga, att flertalet har tillstyrkt det. Det har tydligen varit blandat. Men sedan får man också veta, att det gått till lagrådet men det oaktat icke föranlett någon proposition från Kungl. Maj:t till riksdagen. Man får då den misstanken, att lagrådet riktat ganska skarpa anmärkningar mot det förslag, jordkommissionen då utarbetade, och denna misstanke får man bekräftad, om man går till första kammarens protokoll i våras förra året. Då ser man, att herr Lindhagen hade interPELLERAT regeringen och statsministern, som då var herr Branting, och framställt följande fråga:

»Är det såsom förljudes regeringens avsikt att icke heller till denna riksdag inkomma med någon proposition med åtminstone provisorisk lagstiftning för skyddande av bondejordens övergång i främmande händer och icke ens till förhindrande av bolagens konstant fortgående och varaktigt förblivande jordförvärv, och vad kan i sådan händelse anledningen vara till detta vidhållande av gamla styrelsesätt i denna fråga?»

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.*
(Forts.)

Med anledning härav redogör statsminister Branting mycket nog för huru ärendet har gått, såsom jag nyss berättat, och huru lagrådets utlåtande inkom den 21 maj förra året, och så fortsätter han: »Regeringen har haft under allvarligt övervägande, huruvida ärendet vore av den brådskande beskaffenhet och i det färdigberedda skick, att en proposition till årets riksdag kunde framläggas, trots att detta i så fall måste ske under ett sent skede av riksdagen långt efter den ordinarie propositionstidens utgång. Därvid kom även i betraktande, att en minoritet inom kommissionen förordat redan nu en lagstiftning rörande kontroll av ej endast bolags utan även enskildas fastighetsförvärv och att i åtskilliga av myndigheternas yttranden framhållits, att en lagstiftning enbart rörande bolags fastighetsförvärv vore av föga betydelse.

Under sådana förhållanden och med hänsyn till dels att en lagstiftning rörande enskildas jordförvärv syntes förutsätta ytterligare utredning, dels att å andra sidan lagstiftningens begränsning till bolags jordförvärv skulle kräva en kompletterande lag mot bulvanförhållanden — som jordkommissionen även i mars månad ingivit men som ej vore färdigberedd — fann regeringen det icke möjligt att bringa denna viktiga fråga inför riksdagen i ett tillfredställande skick.

Sedermera ha kommissionens förslag jämte lagrådets utlåtande återsänts till jordkommissionen, och det är min förhoppning, att ärendet i väl förberett skick skall kunna behandlas av 1921 års riksdag.»

Detta svarade statsminister Branting förra året. Ärendet ligger till precis på samma sätt nu. Ingenting nytt har tillkommit, utan det enda, som föreligger, är, att herr Lindhagen har kommit med en motion, däri han icke längre går på jordkommissionens förslag utan endast föreslår, att vi skulle utsträcka norrlandslagens provisorium till övriga delar av landet. Förra årets socialdemokratiska regering ansåg sålunda, att man icke då borde komma med något lagförslag i denna sak. Oaktat ärendet ligger till på samma sätt nu, vilja herrarna ändå stifta en lag på detta område.

Nu säga herrarna, att en lag, som vi experimenterat med för Norrland, kunna vi gärna utsträcka att gälla även för övriga delar av landet. Då är emellertid att märka, att lagen icke är precis lika. Ty tillåtelsen för bolag i Norrland att köpa skog, som icke är stödskog, är här borttagen. Och hela den undersökning, som naturligtvis behöver vidtagas för att utröna, huruvida norrlandslagen passar för övriga delar av landet, finnes icke alls. Vad myndigheterna sagt och vad lagrådet sagt veta vi icke heller. Denna fasta grund, som annars finnes för lagstiftning, finnes icke vid det här föreliggande lagförslaget, så som kammaren har det på sitt bord. Att lättsinnigt stifta lagar är någonting, som man skall låta bli.

Herr talman jag hemställer om avslag på utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Endast ett par repliker med anledning av ett par yttranden här, dels av herr Svensson i Grönvik och dels av ett par andra talare. Herr Svensson i Grönvik yttrade i sitt anförande, att vi jordbrukare skötte icke var

jord så mycket ur ekonomisk synpunkt eller för att det skall gå ekonomiskt bra, som fastmer för att hålla jorden i gott skick. Jag tror ändå icke, att vi jordbrukare så där kunna fränkänna oss den ekonomiska synpunkten, ty det är nog så, att vi måste sköta jorden med ekonomiska synpunkter i främsta rummet för att överhuvud kunna hålla oss kvar vid densamma.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

Herr förste vice talmannen yttrade några kanske väl mycket deklamatoriska ord, då han sade, att det i många fall gällde jordbruk, som kanske äro ärvda från far till son och som man vill lämna kvar i arv åt sina barn och efterkommande. Ja, vore det så, att denna synpunkt vore enbart bestämmande för jordbrukarna, då sålde vi naturligtvis icke jorden till bolag, och då vore icke heller denna lag så brådskannde.

Herr Magnusson i Kalmar yttrade bland annat, att jordkommissionen frånfallit sitt förslag, emedan norrlandslagen vore en sedan flera år beprövad lagstiftning. Nu undrar jag, om jordkommissionen vill vidkännas en sådan tolkning av sina motiv för frånfallandet av sitt förslag. Då han emellertid säger, att norrlandslagen är en beprövad lagstiftning, lär väl detta icke kunna tillämpas beträffande den utsträckning av denna lag, det här gäller. Ty endast under förutsättning att det råder likhet mellan förhållandena i Norrland och de mellersta och södra delarna av landet, kan norrlandslagen sägas vara beprövad. Men då det icke förefinnes en sådan likhet, så kan man icke heller säga, att den är beprövad för det område, dit den nu skall sträckas.

Herr Johansson i Uppmälby polemiserade mot herr Magnusson i Kalmar. Men jag tar åt mig det, då jag kunde förstå, att det var riktat mot herr Magnusson i Skövde. Herr Johansson i Uppmälby slutade med att draga min ärliga avsikt i tvivelsmål. Och herr Hage var även något inne på samma sak. Ja, det är ju givet, att om man vill använda sådana stridsmetoder, kan man ju betjäna sig av dem, och vill man för sin egen del betjäna sig av dem, så tar ju motståndaren egentligen mindre skada därav. Men då jag deklarerat som min principiella ståndpunkt, att det är av vikt att skydda bondejorden från att komma över i bolagshänder, så vågar jag stå för denna min ärliga mening. Då jag emellertid samtidigt håller före, att ingen omedelbar fara nu föreligger, och då det också är så, i trots av vad herrarna sagt, att detta icke är en beprövad lagstiftning för det område, det här gäller, och det är ett provisorium, som endast skulle gälla ett eller annat år, så kan jag icke inse, att det är skäl att gå med på ett sådant lagmakeri.

Herr Hage frågade, om jag kunde garantera, att det skulle komma en definitiv lagstiftning nästa år. Den frågan kunde jag förstått, om herr Hage varit nyvald ledamot av kammaren. Men med den riksdagserfarenhet, som herr Hage måste äga, bör han icke tilltro ens den mäktigaste partichef, allra minst mig, att kunna lämna en sådan garanti. Men vad jag velat säga är, att det möter icke något hinder, åtminstone icke något oöverstigligt hinder, att för nästa års riksdag framlägga förslag till definitiv lag på detta område. Och

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

vad jag säkert kan säga är, att om vi taga denna provisoriska lagstiftning, så kommer den att undanskjuta den definitiva lagen, och det är väl icke detta, man skall eftersträva. Som sagt, förhållandena ligga så till, att man säkerligen är väl försvarad med att göra motstånd mot att nu till övriga delar av landet utsträcka giltigheten av denna speciellt för Norrland tillskapade lag.

Jag vidhåller sålunda mitt yrkande.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Diskussionen i denna fråga har svävat ut över betydligt vidsträcktare rymder än den fråga omfattar, som vi i dag hava att lösa. Hade det varit så, att ett enkelt accepterande för hela landet av den norrländska förbudslagen beträffande bolags förvärv av jord hade räckt till för att nå det stora målet att skydda bondejorden i bondehand, så hade väl säkert denna utsträckning av lagens giltighet skett långt före detta. Därom är jag fullkomligt övertygad.

När vi i jordkommissionen sysslat med detta problem, så har dock ingen av oss, som äro ledamöter i denna kommission, hur skilda meningar vi än hava, kunnat gå på den linjen att lägga norrlands-lagen till grund för detta måls uppående. Det går absolut icke. Men det skulle föra mig för långt att här utveckla den saken.

Då är det tydligt, att frågans innebörd helt enkelt reduceras till detta: är det under ett eller annat år — möjligen två eller tre — så stor fara för att bolagen skaffa sig mer jord i Sverige, eller är den faran minimal eller ingen under nuvarande förhållanden? Det är detta, vi hava att bedöma. Man kan ju icke vara profet, men det antagande, man gör i detta avseende, bör vara det avgörande för, vilken röstsedel man skall lägga i urnan. Ty när det ändå är så, att denna lag, åtminstone för de sjuutton län, där den nu icke gäller, aldrig kan bli annat än ett provisorium — om vi skola hava förnuf-tiga lagar på detta område nämligen — då kan man ju hysa någon tvekan om, huruvida man skall taga ett provisorium, som kanske kan nyttjas som ett vapen mot ett mera genomtänkt och mera djupgående förslag, vilket jag hoppas jordkommissionen måtte framkomma med. Och för övrigt låg det någon sanning i det uttalandet, att riksdagen på senare tid just icke varit så pigg på att antaga provisorier. Man har icke funnit det vara tillfredsställande att hava en lag och förordning det ena året och en annan det andra året. Och det är otvivelaktigt så även i detta fall, det kan man icke komma ifrån.

Men den härvidlag allting annat överskyggande frågan är, huruvida faran är så stor, att vi böra taga en lag, som icke alls leder till det mål, man egentligen vill nå. Ty eljest hade man väl icke beklagat sig över, att denna lag för Norrland icke räcker till utan behöver kompletteras. Därför vill jag säga herrarna, att var och en av herrarna, som går att rösta i denna fråga, bör göra ett bedömande, huruvida ni anse faran för bolagens jordförvärv under de närmast kommande två, tre åren vara något vidare att fästa sig vid. Under sådana förhållanden rösta ni naturligtvis för denna lag, även om

den i och för sig är mindre önskvärd. Men anse ni faran vara liten eller ingen, så förmodar jag, att herrarna rösta mot den.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Endast ett par ord. Jag vill mot herr Magnusson i Skövde säga, att jag icke tillät mig ingå på någon frihandstolkning av jordkommissionens utlåtande, utan jag tillät mig endast ordagrant citera, vad jordkommissionen sagt, då det gällde att välja mellan jordkommissionens förslag och andra lagutskottets förslag i fråga om utsträckande av norrlandslagens tillämpning. Jag har citerat, att de sagt det vara en smakfråga, och något annat har jag icke framhållit.

Jag vill också, fastän det kanske kan vara litet förmätet, erinra herr Hederstierna om, att herr Lindhagen i sin motion i motiveringen på ett ställe framhållit följande: »Andra kammaren antog redan år 1901 för Norrland och Dalarne med stor majoritet ett sådant provisorium utan regeringsproposition, utan kommittébetänkande och utan tillstånd av juristerna». Man har vänt sig mot, att här icke föreligger något yttrande vare sig från myndigheterna eller från lagrådet, och därför skulle vi icke våga oss på utskottets förslag. Vi å vår sida säga, att här föreligger en gammal beprövad lag, som endast skall utsträckas att gälla även för andra delar av landet. Och jag tror också, som jag redan tidigare sagt, att vi hava förebragt sakligt försvar för en sådan ståndpunkt.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Som jag för min del icke deltagit i utskottsbehandlingen av denna fråga, men som jag under den debatt, som här förts, ganska grundligt deltagit i debatten om detta ärende genom att höra på, vill jag ändå uttala min ståndpunkt, ehuru den redan före denna dag varit klar.

Det är ganska underligt att avhöra denna debatt med de många olika meningar och framtidstankar, som skymta bakom den samma. För min del kan jag icke finna annat än att det är fullkomligt riktigt, vad som särskilt i reservationen här motiverats, nämligen att denna lag, som nu här blivit föreslagen, är en ganska hastigt hopkommen, provisorisk lag. Vi ha väl så många gånger funnit av erfarenheterna från de gångna årens lagstiftning, att lagar icke kunna så där hastigt stiftas utan att bliva till skada för framtiden och att det kan bliva svårt att avhjälpa de olägenheter, som härav förorsakas.

För min del har jag icke kunnat finna av de många anförandena för utskottets förslag, att det är så absolut nödvändigt att antaga detta. Böra vi verkligen antaga denna lag, när vi veta, att det finnes en jordkommission, som fått i uppdrag att verkligen utreda dessa frågor och som efter grundligt förarbete har att framkomma med ett förslag, som sedan kommer att underkastas kritik och antagas, för såvitt man finner förslaget vara gott. Under sådana förhållanden anser jag det vara olämpligt att nu ingå på detta område.

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

*I fråga om
bondejords
övergång
i främmande
händer.
(Forts.)*

Ser jag frågan från synpunkten av det behov, som det här är fråga om, så kan jag icke finna, att — såsom också andra framhål- lit — något verkligt stort behov här skulle föreligga. Ser jag frå- gan åter ur social synpunkt, så kan jag icke underlåta att betrak- ta den här förda debatten såsom rent underlig, särskilt då jag tän- ker på den rörande enighet, som framträtt mellan de olika partier- na bondeförbundet och det socialdemokratiska partiet.

Jag lyssnade till herr Johansson i Uppmälby, då han frågade, huru det skulle vara möjligt att i denna kammare framkomma med ett sådant förslag, som skulle innebära, att man vände sig mot den enskildes äganderätt. Jag skulle vilja fråga: Huru många gånger har icke herr Johansson i Uppmälby jämte andra verkat i den rikt- ningen?

Jag fick alldeles samma upfattning vid det första anförandet, då min ärade vän, herr Magnusson i Kalmar, yttrade, att i denna fråga måste vi se till att äganderätten till Sveriges jord värnas. Ja, herr Magnusson i Kalmar har nog många gånger vittnat om, vad han tänker om äganderätten till Sveriges jord. Allt detta gör mig betänksam mot att antaga detta förslag, då vi icke veta, vad det egentligen kan innebära och vad som kan ligga bakom. Behovet av denna lag är, såvitt jag kan förstå, icke så stort i södra Sverige i allmänhet. Jag tror icke, att den skulle komma att där medföra någon nytta.

Med dessa korta erinringar ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som gjorts om avslag å motionen och bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställ- de propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vi- dare på bifall till den av herr von Sydow m. fl. avgivna, vid ut- låtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig an- se svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra proposition- en. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, ju- sterades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hem- ställan i utskottets förevarande utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej har kammaren bifallit den av herr von Sydow m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 106 ja mot 56 nej; och hade kamma- ren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfört andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 140, hade herr *Pehrsson* i Göteborg *m. fl.* hemställt att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring måtte vidtagas i undervisningsplanen för rikets folkskolor den 31 oktober 1919,

1) att tiden för kristendomsundervisningen måtte i varje undervisningsavdelning utsträckas till minst 3 timmar i veckan; och

2) att föreskrift måtte givas, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skulle användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen.

Vidare hade i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 143, herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring måtte vidtagas i undervisningsplanen för folkskolorna, att tiden för kristendomsundervisningen i regeln utsträcktes till tre timmar i veckan.

Andra kammarens första tillfälliga utskott, som till behandling i ett sammanhang förehaft ovanberörda motioner, hemställde, att desamma icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Björkman* i Norrköping, *Johansson* i Edsbyn, *Bergström* i Högsön, *Larsson* i Jonsjö och *Wallerius*, vilka hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i anledning av nämnda motioner riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring måtte vidtagas i undervisningsplanen för rikets folkskolor av den 31 oktober 1919, att tiden för kristendomsundervisningen i regel utsträcktes till tre timmar i veckan.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter anförde:

Herr *Björkman* i Norrköping: Herr talman! Vi reservanter hava i likhet med vad i motionerna framhållits villigt erkänt, att genom den nya undervisningsplanen för folkskolorna undervisningen i kristendom *i vissa hänseenden* blivit förtjänstfullt omlagd.

Därmed hava vi dock ej velat avskära från oss rätten till kritik i *de* delar, där vi anse, att omläggningen behöver förbättras.

Det kan ej förnekas, att på håll, som varmt intressera sig för hithörande frågor, stor oro uppväckts, huvudsakligen i avseende å frågan om lärobok — Luthers katekes eller annan — och i fråga om undervisningstiden. I den första frågan har motionerats, och utskottet har i sin motivering icke ställt sig avvisande till varje tanke

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*

(Forts.)

på en lärobok »utan ansett att det mycket väl kan tänkas, att erfarenheten kan komma att ge vid handen, att lärobok kan behövas för lärjungarna». Reservanterna hava också av anförda skäl ej ansett sig *nu* böra upptaga något yrkande i läroboksfrågan, och således föreligger nu från utskottet eller reservanterna i dag ej någon läroboksfråga, således ej heller någon katekesfråga.

Men däremot föreligger fråga om utsträckning av undervisningstiden. I detta hänseende hava vi reservanter förordad en skrivelse med anhållan, att tiden för kristendomsundervisningen måtte *i regel* utsträckas till tre timmar i veckan. Vi hava härmed åsyftat att åt kristendomsämnet skall givas mera tillfredsställande undervisningstid, särskilt i den egentliga folkskolan. Detta i motsats till vad som gäller enligt den fastställda undervisningsplanen, där, såsom ecklesiastikministern förklarade till statsrådsprotokollet, undervisning i flertalet skolformer vore två veckotimmar. Våra *tre* timmar motsvara således i huvudsak undervisningsplanens *två* veckotimmar.

Den ledande synpunkten vid undervisningsplanens uppgörande var ju att — sedan kraven på konfessionslös religionsundervisning underkänts — man skulle utgå från förutsättningen att religionsundervisningen skulle bestå i kristendomsundervisning.

Vi hålla nu före att detta ämnes dominerande betydelse för utvecklande av religiösa och sedliga karaktärer påkallar en väl utmätt undervisningstid. Nu är åt detta ämne emellertid givet en synnerligen missgynnad ställning i förhållande till andra läroämnen. Från att — jag medger det — ämnet erhållit en kanske ej behöflig tid, har åt ämnet givits en tid, som i förhållande till ämnesstoffets vidd och betydelse synes ofattligt låg. Jag har i min hand en undervisningsplan för Malmö folkskolor, och, det vill jag säga, skola dessa kurser med någon tanke på att kunna av lärjungarna smältas bliva till någon behållning, genomgångna på den korta tid, som undervisningsplanen skänker, fordras en sådan lärare, att många dylika svårigen torde stå att uppbringa.

Denna mening om undervisningstidens knapphet delas nu av en stor opinion i landet. Till Kungl. Maj:t hava ingivits massor av framställningar om ändring i undervisningsplanen i vad denna avser ämnet kristendomskunskap, och i så gott som samtliga dessa har gjorts gällande att timaltet för kristendomsämnet är för litet och att en ökning av detta timalt följaktligen är önskvärd eller nödvändig. Skolöverstyrelsen har uppgjort förteckning över framställningarna och enbart denna förteckning — jag har den här framför mig — talar sitt kraftiga språk om opinionens vidd och kraft. Man förundrar sig över den inknappning av tiden som skedde och att tiden blev betydligt mindre än den av folkskolöverstyrelsen föreslagna. Och man kan ej fatta, att den omläggning, som skedde genom lärobokens indragning, skulle kunna hava till påföljd en minskning av lärotiden. Snarare förefaller det väl som om lärobokens borttagande bort kräva en ökad tid för ämnets behandling på lärorummet.

Nu har det sagts — och skolöverstyrelsen har understrukit detta — att erfarenheten borde först fälla sitt utslag, innan ändringsförslag böra komma under bedömande. Vi förmena emellertid, att de anmärkningar angående ärendets avgörande behandling, som litt och ofta, även i riksdagen, framkommit, visa hän på att det ej är förmätet att ifrågasätta, att riksdagen också säger sitt ord, och det på en tidpunkt, då ännu kan ändras och hjälpas i vad som åtgjorts i orätt riktning. Av redan inlupna yttranden synes för övrigt framgå, att från sakkunnigt håll konstaterats, att ämnet med sina vitt omfattande lärokurser har för få lärotimmar. Ämnet är nu det ämne i folkskolan, som i och för sig bäst bjuder till karaktärsdanning och sedlig lyftning. För en var borde då, det förefaller så, vara av vikt att åt detta ämne gives en tid, som kan uppfylla ändamålet med ämnet. För min del hyser jag därför ej någon tvekan att sluta mig till dem, som yrka en utsträckt undervisningstid.

Jag vill emellertid, då jag vet, att många talare komma att yttra sig i samma riktning och närmare utveckla sina särskilda synpunkter, ej vara mångordig. Huvudsaken för mig är, att *ingen årgång* av skolorngdom skall gå ut i livet utan en sådan barlast av kristendoms-kunskap, att den kan bita sig fast i själ och sinne och vara till kraft i livets strid.

Med dessa få ord yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Herr J o h a n s s o n i Edsbyn: Herr talman, mina herrar! Då jag inom utskottet hör till dem, som icke kunnat biträda avslagsyrkandet i sin helhet å de föreliggande motionerna, ber jag i korthet få angiva skälen till denna min ståndpunkt. Jag kan mycket väl förstå de svårigheter, som äro förenade med uppgörandet av en undervisningsplan för våra skolor, som tillfredsställer alla dem, som åt skolan ha att anförtro sina barns undervisning och i ej ringa mån även fostran. Utbildningen bör bliva mångsidig, och läroämnenas antal trängas om utrymmet på schemat. Dessutom är uppfattningen om vad som är det viktigaste att inlära individuell och därför ytterst skiftande. Om det sålunda kan vara svårt nog att komma till någon enighet vid *graderingen* av de olika läroämnenas betydelse för skolan, så tror jag likväl, att vi även inom denna, av olika partimeningar eljest så sönderslitna församling, äro tämligen eniga om att skolan har en tvåfaldig uppgift, som i allt sitt arbete bör taga sikte på tvenne för vårt folks lycka mycket viktiga och eftersträfvansvärda mål.

Jag tror vi kunna definiera detta skolans mål i korthet så: att den har till uppgift att meddela kunskaper och intellektuell utbildning samt verksamt bidra till att förhjälpa det uppväxande släktet till den livsuppfattning, som kan bliva en god jordmån för en i moraliskt och sedligt avseende stark karaktärsdanning. Det senare lika väl som det förra äro oeftergivliga betingelser, för att människan skall kunna bliva en god och samhällsnyttig individ och medborgare.

Nu måste det medgivas, att skolan ensam aldrig skall kunna giva vad som kräves för åstadkommande av en riktig livsuppfattning

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*

(Forts.)

och karaktärsdaning hos barnet, därtill fordras även hemmets medverkan i mycket hög grad. En sådan hemmens medverkan kan man dock tyvärr icke alltid påräkna. Orsakerna härtill äro många, men det kan ej i detta sammanhang vara nödigt närmare ingå på det spörsmålet. Emellertid, då förhållandet är sådant, så blir kravet också på skolans insats i fråga om fostrargärningen så mycket större. Det kan även sägas, att om hemmen för övrigt ha förutsättningar för en verksam insats till barnens fostran, så begränsas deras möjligheter härför i den mån barnens vistelse i skolan utökas på bekostnad av vistelsen i hemmet. Jag tänker härvid särskilt på landsbygden, där under senare åren den otidsenliga och ur bildningssynpunkt otillfredsställande halvtidsläsningen alltmer fått vika för heltidsläsning. Men en naturlig konsekvens av detta skolans beslagtagande av barnens tid för skolarbetet på bekostnad av deras vistelse i hemmet, måste också bli, att ansvaret för deras fostran i samma mån överflyttas från hemmet på skolan. Och det är, mina herrar, en del av detta ansvar jag önskar vi här inom kammaren kände vila på våra skuldror, då vi nu gå att besluta i den föreliggande frågan.

Om vi sålunda intill denna punkt kanske stå tämligen eniga i fråga om skolans höga och viktiga mål, så förmodar jag, att tankarna gå i sår, då vi skola välja vägarna, på vilka vi tro, att detta mål skall kunna vinnas. Vi kunna ju här lämna å sido den egentliga intellektuella utbildningen, då vi nu närmast tänka på skolans uppgift i det fostrarkall den har sig förelagd. Vi måste då söka göra klart för oss, vilka de läroämnen äro på skolans schema, som mest kunna påverka barnen uti karaktärsdanningen och viljelivets ledande i god riktning. Härvidlag har kristendomsämnet utav gammalt varit ansett som det förnämsta.

Om herrarna vilja höra, huru riksdagen för 80 år sedan, då grunden lades för vår nuvarande folkundervisning, såg på denna sak, så skall jag be att få läsa upp ett par korta brottstycken ur det utskotts- betänkande, som förelades 1840—41 års riksdag, då frågan om folkundervisningen var före. Det sammansatta stats- samt allm. besvärs- och ekonomiutskottet skriver i sitt betänkande nr 5, bland annat följande: »Om skolundervisningen i ett visst avseende kan anses endast som en nödfallshjälp till ersättning för hemundervisningen, så är den dock ett kraftigt medel att lyfta folket från okunnighet och råhet samt till alla folkklasser utbreda kunskapsodling, varpå en rätt folkbildning ytterst vilar. Dennas grundpelare äro onekligen en redan tidigt hos barnet väckt och hos ynglingen till levande kunskap bragt känsla av religionens enkla men höga sanningar.» På ett annat ställe i samma yttrande heter det: »All folkbildning måste till sin grund vara religiös och sålunda stödja sig på en sann kristendoms kunskap, emedan denna innefattar ej allenast den egentliga sedlighetsläran, utan även den osvikliga sedoläran och de moraliska begrepp, som äro rättensnöret för människans handlingar såsom enskild och medborgare. Utskottet anser därför religionsundervisningen vara folkskolans främsta och angelägnaste föremål», samt litet längre fram att »religions-

undervisningen är av alla den ömtåligaste, den som fordrar den varmaste behandlingen», o. s. v. Ja, på detta sätt betraktade våra fäder kristendomsämnets betydelse i skolan, då det gällde att fostra det uppväxande släktet till goda människor och giva dem en barlast, som kunde hålla dem på rätt köl i livets kommande stormar.

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

En annan vind har sedan dess blåst över världen, och den har även svept fram över vårt land, man har sökt negligera kristendomens betydelse för kulturlivet, de andliga värdena över huvud ha stått i låg kurs. Både den teoretiska och praktiska materialismen ha hållit sinnena fångna i sina kalla men icke desto mindre förföriska armar. Kristendomens bekännare såväl inom de nationella kyrkorna som frikyrkorna kunna härvidlag ej frisäga sig från sin del i ansvaret för denna dekadans. Om än deras fana varit ren och fläckfri, har det saknats mod och kraft att hålla den så högt, att den kunnat bli ledstjärnan i mörkret. Efter världskrigets våldsamma skakningar tycker man sig dock nu märka ett uppvaknande från denna dödsömn. Liksom man under krigsåren längtade bort från surrogat och alla mindervärdiga näringsämnen för kroppen, skönjer man nu en längtan bort från materialismens »trämjölsbakelser» och den filosofiskt-etiska spekulations »rotmos» till mera givande och stadigare andlig näring. Ätminstone erkännes det numera ganska allmänt, »att människan lever inte av bröd allenast». Och sådana erkännanden kan man få höra från håll, som göra dem dubbelt värdefulla. De komma från personer, som man får tro gått till prövningen utan fördomar eller förutfattade meningar. Det hölls för något över ett år sedan ett större kyrkligt möte här i staden. Jag var då i tillfälle höra en av denna kammars ärade ledamöter — det var för övrigt vår oförbrännelige Fabian Månsson — från Blasieholmskyrkans predikstol avlägga ett vittnesbörd i detta avseende, som på det högsta gladda mitt hjärta. Likaså var det med den största tillfredsställelse, jag häromdagen åhörde herr Hallén här i kammaren, på tal om kulturarbetet i ett annat sammanhang, betona vikten av viljelivets ledning och utveckling i god riktning och beteckna det såsom vårt bildningsarbets förnämsta uppgift. Allt detta tager jag som intäkt för ett vaknande intresse för karaktärsdaningen i våra skolor. Vi hörde förut, huru vid grundläggandet av vår nuvarande folkundervisning man även inom riksdagen gav uttryck för kristendomsämnets stora betydelse i detta avseende. Detta ämne gavs därför från början en dominerande plats inom skolan. Sedan dess ha många nya ämnen ansetts nödvändiga för utbildningen, och för åter andra har man velat få tiden utökad för att ordentligt kunna inläras. Det har därför, som jag förut sade, blivit trångt om plats på skolans schema för alla ämnen.

Då jag emellertid tror, att vårt folk i stort sett ännu betraktar kristendomsämnet såsom skolans viktigaste, för danande av de ungas livsåskådning och karaktär, så kan det sättas i fråga, om det är tillräddligt beskära tiden för detsamma *så radikalt*, som skett i den nya undervisningsplanen, vilken just nu börjat tillämpas. Jag förstår, då jag kommer in på detta ämne, att herr Rydén gärna ville varnande

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*
(Forts.)

höja sitt finger. Jag kan dock ej förstå, att det skall behöva gå vare sig honom eller någon annan så djupt till hjärtat, om en liten justering skulle befinnas nödvändig i den eljest så utmärkta läroplan, för vars tillkomst han inlagt så stor förtjänst. Jag skall under alla omständigheter lova att med varsamhet och mildhet behandla denna sak.

Den undervisningsplan för rikets folkskolor, som av Kungl. Maj:t faststälts den 31 oktober 1919, har många och stora förtjänster framför äldre sådana. Jag går så långt, att jag oförbehållsamt erkänner att den t. o. m. i fråga om läroämnet kristendoms-kunskap har vissa förtjänster framför de äldre läroplanerna. Jag syftar härvid på den omläggning, som skett, i det att undervisningen tagit mera sikte på de etiska momenten i kristendomen, med undanskjutande av de mera dogmatiska, som på barnets utvecklingsstadium ej kunna tillgodogöras. Därmed har också det, som på barnasinnets största intrycket och inriktar viljelivet och karaktärsdaningen i god riktning, framträtt i en mera gripbar form.

Men fastän jag nu så villigt gör dessa erkännanden, så måste jag få säga, att den tidsbegränsning, som vidtagits för undervisningen i detta viktiga ämne, förefaller mig ha blivit för stor. Visserligen har den koncentrerat om det centrala i kristendomens etik, som gjorts, givit berättigande till en beskärning av den förut rikligt tillmätta tiden för ämnet, men man kan ändå ej gå över en viss gräns härvidlag, om man skall ha utsikt till ett gott resultat av undervisningen. Det är denna gräns, som många frukta nu har överskridits och därför framkallat bekymmer på många håll. Dessa bekymmer ha tagit sig uttryck i framställningar till Kungl. Maj:t om vidtagande av en justering i undervisningsplanen, så att ifrågavarande ämne kunde beredas större utrymme. Genom den av skolöverstyrelsen uppgjorda förteckningen över dessa framställningar finna vi, att det råder en ganska vitt utbredd opinion för åstadkommande av en ändring på denna punkt. Sålunda ha, utom från 23 myndigheter och större korporationer, framställningar i ämnet gjorts på ej mindre än över 900 platser inom landets 1,419 pastorat. För framställningarna stå, såvida jag räknat rätt: 344 kyrko- och skolråd, 205 kyrkostämmor, 118 platser lärarpersonal, 401 särskilda möten, 98 petitionslistor, 4 städers folkskolestyrelser samt dessutom prästerskap, kommunalstämmor och kommunalnämnder m. fl. Det är sålunda ingen obetydlig opinionsyttring, som man här har att göra med.

De nu föreliggande motionerna äro också tydligen framsprungna ur samma känsla för detta läroämnes stora betydelse och av farhågor för att den därför anslagna tiden är otillräcklig. Att nu med fakta bevisa detta, är ju lika omöjligt som att bevisa, att den föreslagna tiden räcker till. Här stå, och måste stå, endast subjektiva uppfattningar mot varandra.

Och för övrigt vädjar jag till herrarna att avgöra, vilken som kan anses hava den största bevisningsskyldigheten härvidlag, den, som från en förut relativt lång undervisningstid kräver ett försiktigare steg nedåt, eller den, som påyrkar det stora steget på en gång. Varken

skolöverstyrelsen, som hörts i frågan, eller den del av utskottet, som står för betänkandet, har heller kunnat kategoriskt tillbakavisa det berättigade i de farhågor, som kommit till synes. I stället ha såväl överstyrelsen som utskottet gått på den linjen, att man nu bör pröva sig fram och vinna *full visshet* om att tiden verkligen är *otillräcklig*, innan någon ändring vidtages.

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

För dem, som betrakta kristendomsämnet som skolans viktigaste ämne, då det gäller vårt folks karaktärsdanning och fostran, kan en sådan experimenterandets väg ej godtagas. De föräldrar, som under tiden skola hålla sina barn i skolan, ha föga huggnad av att veta, det tiden för detta viktiga ämne möjligen kan komma att bliva utökad, sedan det med deras barn som försöksobjekt vunnits full visshet om att den föreslagna tiden är otillräcklig. Det hade då varit en vida naturligare och mindre riskabel väg att först taga den mindre nedsättningen för att sedan, om det visar sig utan skada kunna ske, taga ett steg till.

Vad sedan beträffar det av utskottet åberopade skälet, att en ändring nu under övergångstiden skulle falla sig olämplig för de skolor, som redan börjat tillämpa den nya planen, så får jag säga, att detta imponerar då inte mycket på mig. Då föreställer jag mig, att olägenheterna skola bliva vida större och av allvarligare art, om man efter planens fulla genomförande skall nödgas vidtaga ändringen.

Jag är sålunda för min del fullt övertygad om att de krav, som de föreliggande motionerna givit upphov till och av reservanternas formulerats så, att *i regel* tre veckotimmars kristendomsundervisning må givas i våra skolor, äro fullt berättigade och sålunda böra vinna riksdagens bifall. Jag menar, att, om beslutet skulle gå i denna riktning, vederbörande myndighet hade att, efter tagen hänsyn till olika skolformer, föreskriva *tre* timmars kristendomsundervisning i den heltidsläsande egentliga folkskolans åtminstone högre klasser. Detta krav tror jag mig också veta delas av skolans egna män i stor utsträckning. De till överstyrelsen under dessa dagar inkomna utlåtandena i frågan giva det vid handen. Då jag i går var uppe hos överstyrelsen och såg på dessa utlåtanden, så fann jag av sju inkomna utlåtanden från skolinspektörerna icke mindre än sex, som, i vissa fall med några modifieringar, gingo i denna riktning.

Till sist ber jag få deklarerat min ståndpunkt till kravet på läroboks införande för kristendomsämnet. Jag tror i likhet med de övriga reservanterna, att det kan komma att visa sig nödvändigt få en handledning eller lärobok för en koncentrerad framställning av den kristna tros- och livsåskådningen. Denna uppfattning tror jag *också* delas av många lärare. Men då vi ännu icke ha någon sådan lärobok, som i vederbörlig ordning godkänts, utom Luthers katekes, vars lämplighet som lärobok i barnskolor på goda grunder är mycket omstridd, så har jag ej velat vara med om att kräva *föreskrift* om läroboks införande för närvarande. Därjämte anser jag denna sak vara av den natur, att skolmännen och pedagogerna för övrigt först böra taga ställning till frågan, innan man påkallar riksdagens ingripande. Det är så vanligt t. o. m. här i riksdagskretsar att kalla hela den fråga,

I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.

(Forts.)

som nu föreligger till behandling, helt enkelt för katekesfrågan. Om det vore av något slags behov för en kort benämning på frågan som detta ord valts, skulle jag kunna förlika mig med det, men nu tror jag det mera är i suggererande syfte man brukar det, och därför har jag ansett nödigt påtala saken. Det är, mina herrar, enligt reservanternas förslag, *inte fråga om något återinförande av katekesen*. Det kräves helt enkelt en efter olika skolformer modifierad utökning av *tiden* för kristendomsundervisningen i skolorna. Detta är allt. Skulle det åter gälla ett återinförande av katekesplugget i våra skolor, så skulle även jag befinna mig bland motståndarna. Ty med erkännande av det myckna goda, som finnes i vår gamla katekes, får jag ändå som min åsikt om densamma säga, att jag anser den högst olämplig som lärobok för barn. Den tar för litet sikte på de etiska momenten i kristendomen och belastar i stället barnens minne och sinne med dogmatiska spörsmål, som de på sitt utvecklingsstadium varken hava behov av eller kunna tillgodogöra sig.

Då, såsom jag förut framhållit, de skäl, som utskottet här presenterat för sitt avslagsyrkande, förefalla mig mycket svaga och huvudsakligast vara av formell natur, och då vi av alla tecken att döma slutligen ändå torde få lov att vidtaga denna justering av undervisningsplanen, så tror jag det skulle vara välbetänkt att just nu under övergångstiden vidtaga denna lilla men ändå så betydelsefulla ändring i den eljest förtjänstfullt utarbetade nya undervisningsplanen.

Jag ber därför, herr talman, få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr O l s s o n i Mora: Herr talman, mina herrar! Min gamle vördade farfar, som dog åtskilliga år innan jag föddes, skulle troligen vända sig i sin grav, om han visste, att jag i dag har för avsikt att förorda utskottets förslag gentemot de ärade reservanter, som nu förordat en längre undervisningstid för kristendomsämnet. Min farfar var en varmt religiös man, och i sin religiösa iver vägrade han att låta undervisa sina barn efter 1878 års katekes. Han fann denna katekes innebära ett betänkligt steg fram emot avkristningen, och han försökte försvara denna uppfattning även inför stiftets biskop.

Denna lilla händelse är åtminstone för mig ägnad att påminna om, att människan på få områden är så konservativ som i sin uppfattning om det som hör till religionen. Det kan inträffa revolutioner i människosjälén, men i regel ha vi benägenhet att glömma bort, att allting rör sig, att utvecklingens lag gör sig gällande även på det religiösa området och att, all konservatism till trots, ingenting står stilla.

Den nya kristendomsplanen för våra folkskolor anbefaller som bekant ett historiskt betraktelsesätt. Om ett sådant betraktelsesätt får anläggas även på den opinionsrörelse, som ligger bakom de nu till behandling föreliggande motionerna, och som av de ärade föregående talarna berörts, må det erinras om, att 1819 års svenska

psalmbok, vår oförlikneliga Wallinska psalmskatt, möttes av mycket stark misstänksamhet då den infördes, och att denna pärla i svensk diktning inte förr än på 1890-talet vann offentligt erkännande i alla svenska församlingar. Det må vidare erinras om, att 1878 års katekes mötte mycket starkt motstånd och att förhållandet i än högre grad var likartat, då Fridtjuf Berg år 1906 genomförde en omläggning av realskolans kristendomsundervisning. Även då protesterade rikets biskopar, evangeliska fosterlandsstiftelsen, svenska missionsförbundet, och svenska folkskolans vänner framträdde på samma sätt som nu. Man försökte få reformen hävd, och man hotade t. o. m. att inför den påbörjade avkristningen, som det även då hette, taga barnen ur skolan. Nu torde det inte finnas någon omdömesgill person, som önskar det gamla tillbaka.

Det är samma historia som nu går igen. Det är ett nytt exempel på, att en reform i fråga om kristendomsundervisningen aldrig kunnat genomföras utan att den åstadkommit oro och strid. Alldeles samma historia är det dock inte. Jag betvivlar att lika många kyrko- och valpolitiska händer varit med förut som nu. Den opinionsrörelse, som uppstått med anledning av den nya undervisningsplanen, har ingalunda överallt framsprungit spontant ur djupet av den svenska folksjälen. Den har på många håll framorganiserats. Och där man under denna organisationsrörelse gått så långt, att man sagt om den nya kristendomsplanen, som från det gamla dogmat återför kristendomsundervisningen till bibeln och till Jesu egen förkunnelse, att den skulle innebära vårt folks avkristnande eller början därtill, där har man uppenbarligen i agitatoriskt syfte gått så långt, att man ställt sig utom varje diskussion.

Nu är det ingalunda min mening att göra gällande, att det bara är kyrko- och valpolitik som ligger bakom opinionsyttringarna i fråga om kristendomsundervisningen. Jag vet väl, att där finnas motiv, som förtjäna det allvarligaste beaktande, och jag kan gott förstå den oro, som kommit till uttryck. Jag vågar också försäkra, att utskottet förutsättningslöst och med allvar fullgjort sin granskning av de föreliggande motionerna. Vid det studium av den nya undervisningsplanen, som påkallats av denna granskning — jag skall icke trötta med att nu närmare gå in på allt detta — har utskottet fått anledning att uttala den »tillitsfulla förhoppning», som det heter i utlåtandet, att den nya undervisningsplanen »i stort skall visa sig väl ägnad att främja folkskolans arbete, till välsignelse för den ungdom, vars fostran till goda människor och dugande medborgare måste vara skolans förnämsta uppgift». Utskottet har kunnat konstatera, att vittnesbörd från skilda håll föreligga därom, att planen uppfattats som ett betydande framsteg och mottagits med tillfredsställelse. I allmänhet ha förberedelserna för planens tillämpning kunnat försiggå utan nämnvärda slitningar och på flera platser har man omedelbart övergått att tillämpa undervisningsplanen i hela dess utsträckning.

Det är nu inte planen i dess helhet, varom meningarna bryta sig — oron gäller kristendomsundervisningens tillgodoseende. I den av

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*

(Forts.)

herr Pehrsson i Göteborg m. fl. väckta motionen uttalas tillfredsställelse över både planens syfte och lärostoffet. Herr Johansson i Edsbyn uttalade nyss för sin del den meningen, att den nya kristendomsplanen alldeles avgjort i vissa hänseenden har påtagliga förtjänster. I herr Johansons i Huskvarna motion fälles intet värdeomdöme, utan där säges endast, att planen ställer stora krav på undervisningen, för att en varaktig behållning skall vinnas.

Meningsskiljaktigheterna gälla i synnerhet *timitalet* för kristendomsundervisningen. Här göra sig gällande farhågor för att planen, framför allt på grund av den begränsade tid, som tillmätts ämnet kristendoms-kunskap, men också på grund av sättet för lärostoffets tillgodogörande, inte möjliggör en fruktbar undervisning. Någon bevisning försöker man knappast gentemot all den erfarenhet och sakkunskap, som anlitats vid planens utförande. Man försöker det i varje fall inte i de motioner, som nu föreligga till kammarrens behandling. Man utgår utan vidare ifrån att det är så som man säger, man »förmenar», som det heter här i debatten, man »är övertygad om» och man »håller före». Man ger sitt erkännande åt lärostoffet, och utan att försöka leda i bevis, att detta inte kan genomgå på de bestämda två timmarna, kräver man tre timmar. Det är detta, som föranlett utskottets uttalande, att motionärerna synas utgå från antagandet, att resultatet av kristendomsundervisningen står i direkt förhållande till det för kristendomsämnet tillmätta timtalet, och nästan a priori gör gällande, att det i undervisningsplanen fastställda timtalet för detta ämne är otillräckligt och att i stället minst tre timmar erfordras. Utskottet har inte kunnat dela denna uppfattning, vilken ej heller synes vinna stöd av resultatet av den kristendomsundervisning, som meddelats med tillämpning av den förut gällande normalplanen.

Vi ha i vårt land länge prövat ett större timal, och vi ha prövat andra kurser och andra metoder, men måste vi inte, om vi vilja vara uppriktiga, erkänna sanningen i hovpredikanten Källanders ord vid det senaste kyrkomötet: »Vi ha misslyckats med den kateketiska metoden, som vi haft i våra skolor hittills. — — — Tänker jag på vårt folks kristliga och religiösa utveckling under en mansålder, tycker jag inte den talar för, att den undervisning, som dock alla Sveriges barn i stort sett fått genom den kateketiska metoden, burit önskad frukt. — — — Vad jag erfarit under en 30-årig verksamhet bland folkskolebarnen i konfirmationsskolan styrker mig i min uppfattning, att vi inte lyckats med den kateketiska metoden behålla religionens plats i vårt folks liv.»

Båda motionärerna, både herr Pehrsson i Göteborg och herr Johansson i Huskvarna, åberopa överstyrelsen till stöd för sitt krav på tre kristendomstimmar i veckan; och jag skulle i förbigående sagt önska, att överstyrelsen i deras ögon hade samma auktoritet, då den nu avstyrker en förändring i undervisningsplanen, som den synes ha haft, då motionerna skrevos. Av motionerna framgår det emellertid inte, vad överstyrelsens tidigare förslag egentligen gick ut på. Gör man en ingående jämförelse mellan detta överstyrelsens förslag och

undervisningsplanens timal för kristendomsämnet, finner man först och främst, att detta timal i fråga om samtliga skolans undantagsformer helt stämmer med överstyrelsens förslag. Detsamma är förhållandet beträffande huvudformerna för småskolans stadier. Olikheten gäller folkskolestadiet i huvudformerna A, B1, B2 och B3, där kristendomsämnets veckotimmar minskats med en i alla fyra klasserna, samt i B-formens andra och tredje klasser, där timtalet är det av skolöverstyrelsen föreslagna, nämligen två. Men det är en skillnad i läroinnehållets omfattning, som bör observeras, därför att timtalets minskning måste ses i samband med denna. Skillnaden är framför allt den, att inlärandet av textorden ur Luthers lilla katekes och den sammanhängande genomgången därav uteslutits, och i stället för detta och för översikten av den kristna tros huvudstycken har införts ett moment, omfattande Jesu bergspredikan och i anknytning härtill en efter barnålderns mottaglighet och behov lämpad sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen. Vill man ha tillbaka katekesläsningen, såsom herr Pehrsson och hans medmotionärer, är det någorlunda på sin plats att man såsom stöd för sin uppfattning åberopar överstyrelsens förslag; vill man det inte, såsom herr Johanson i Huskvarna och hans medmotionärer, har man ett mycket bräckligt stöd att hämta i överstyrelsens förslag. Felet är det, att man med den iver slagit ned på de två timmarna, att man merendels försummat att se frågan om timtalet i dess förhållande till omfattningen av det, som skall inläras. Det är dock så, som utskottet sagt i sitt utlåtande, att frågan om tillräckligheten av den nya undervisningsplanens timal för kristendomsämnet givetvis icke får betraktas isolerad utan måste ses i samband med den betydande omläggningen av läroinnehållets omfattning, som den nya undervisningsplanen innebär.

Ett annat förbiseende synes också vara mycket vanligt. Man förbiser eller ägnar i varje fall inte tillbörligt beaktande åt hur det inom ramen för den nya undervisningsplanens bestämmelser redan nu finnes möjlighet att i väsentliga avseenden vinna tillmötesgående för de önskemål, som framförts i motionerna. Endast i herr Johansons i Huskvarna motion beröres den saken i förbigående. Den beröres däremot inte alls i herr Pehrssons i Göteborg motion eller i den vid utskottets betänkande fogade reservationen. Man har dock redan nu en viss rörelsefrihet och anpassningsmöjlighet vid utformandet av de lokala läroplanerna. Man har det i avseende å kursplanerna, där undervisningsplanen skall tjäna, som det heter, »till huvudsaklig ledning», och man har det i någon mån även i avseende å timplanerna, där mindre avvikelser kunna ske, om särskilda förhållanden sådant föranleda.

Utskottet har måst göra även en annan anmärkning mot motionerna, en anmärkning som vunnit ett visst beaktande av reservanterna. Det är den anmärkningen, att motionerna icke göra någon skillnad mellan olika skolformer i fråga om de timal, som önskas bestämda för kristendomsämnet. För de heltidsläsande och halvtidsläsande skolorna råder dock en avsevärd olikhet i fråga om timalen

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Porta.)

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*
(Forts.)

såväl i överstyrelsens förslag till undervisningsplan som i sedermera utfärdade nu gällande bestämmelser. En sådan olikhet rådde enligt 1900 års normalplan, och det är klart, att en sådan olikhet måste genomföras, vilka bestämmelser man än för framtiden vill träffa i fråga om timtalen för kristendomsundervisningen. I de skolor, där barnen endast hava halv undervisningstid — och vi ha ännu över 5,000 eller 35 procent sådana skolor i vårt land — måste självfallet en reduktion ske i samtliga ämnens timtal, om det över huvud skall bliva möjligt att även i dessa skolor giva barnen en verklig undervisning i samtliga de ämnen, som folkskolestadgan föreskriver.

Beträffande herr Pehrssons i Göteborg motion kan för övrigt sägas, att det inte är nog med, att den ej gjort någon skillnad för olika skolformer i fråga om de timtal, som önskas bestämda för kristendomsämnet, utan yrkandet i motionen är dessutom så formulerat, att det även för de halvtidsläsande skolorna lämnar rum för vilken utökning i timtalet som helst utöver tre timmar. Jag vågar fråga, om detta verkligen kan vara meningen.

Medan jag är inne på herr Pehrssons motion, får jag kanske också säga, att utskottet icke kunnat ansluta sig till motionärens varma förord för Luthers lilla katekes, »det yppersta folkliga uttrycket för vår evangeliska tro och bekännelse», för att tala med motionären, eller »den yppersta bok, som kan fås», eller »denna vågbrytare mot den anstormande hedendomen», för att låna några ord från en kyrkomötestalare. Utskottet har icke heller kunnat tillstyrka motionärens yrkande på föreskrift om att »i vederbörlig ordning godkänd lärobok» skall användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livs-åskådningen. Utskottet betraktar det som en förtjänst hos den nya läroplanen, att inlärandet av textorden ur Luthers lilla katekes och den sammanhängande genomgången därav uteslutits och att över huvud i kristendomsundervisningen tyngdpunkten icke lagts på det dogmatiska. Vad angår katekesen, må denna såsom tros- och bekännelseskraft röna vilket erkännande som helst, så kan den enligt utskottets mening icke såsom lärobok anses tillfredsställande. »Det är icke en lärobok», yttrade en ansedd talare vid kyrkomötet. Katekesens svärbegripliga satser kunna näppeligen göra något intryck på barnasinnet, och detta måste också reagera mot obegripliga delar av innehållet. Med sin föräldrade metodiska uppställning av frågor och svar, vilken måste vara ägnad att motverka barnens självständiga tankearbete, och med sitt framläggande av religiösa livserfarenheter, som ligga utanför barnens värld, lämnar katekesen också rum för mycket vägande pedagogiska invändningar.

Det skulle vara mycket att säga om katekesen och den långa kamp, som i vårt land förts om dess användning i kristendomsundervisningen. Jag skall inskränka mig till att säga, att jag hoppas att hur tiderna än må ha skiftat och hur även andra kammaren må ha förändrats, det icke skall hända, att kammaren skänker sitt hjärta åt katekespetitionärerna, även om kammaren under den kommande debatten måste lämna sitt öra åt deras välklingande orationer. Jag vågar hoppas, att, även om katekesivrarna nu av taktiska skäl träda

fram under herr Johansons i Huskvarna vida kappa, andra kammaren skall giva ett lika klart besked i katekesfrågan, som det gamla bondeståndet i denna fråga gav åt prästeståndet.

Utskottet har för sin del bestämt avvisat katekesen. Men utskottet har icke ställt sig avvisande till varje tanke på en lärobok vid sidan av bibeln och de i undervisningsplanen medgivna textböckerna. Utskottet har funnit det mycket väl tänkbart, att erfarenheten kan komma att giva vid handen, att lärjungarna som stöd för den anbefallda sammanfattningen av den kristna tros- och livs-åskådningen kunna behöva någon enkel och kortfattad lärobok vid sidan av bibeln och textböckerna. Utskottet har också erinrat om att undervisningsplanen icke lägger något direkt hinder i vägen härför. För lärarnas vidkommande har ju redan regeringen tagit initiativ till åstadkommande av en lämplig handledning eller hjälpreda.

Allt detta berör spörsmål, som självfallet icke ha någon principiell innebörd, utan som måste betraktas som praktiskt pedagogiska frågor. Endast genom erfarenheten kunna dessa frågor få sitt slutgiltiga svar. Det är till erfarenheten som utskottet velat vädja för att låta livets egna lärdomar fälla utslaget om vad som tilläventyrs kan vara att ändra eller förbättra i ett människoverk, som aldrig blir fullkomligt.

Detta gäller frågan om lärobok och hithörande spörsmål. Men också i fråga om timtalet gäller detsamma, nämligen att det endast genom praktisk tillämpning kan ådagaläggas, om denna timplan är för knappt tillmätt. Under den övergångstid av tre år, som är fastställd för undervisningsplanens genomförande, gives det tillfälle till verklig prövning av planens kurser och timtal. Åtskilliga skoldistrikt hava redan börjat tillämpa de nya timplanerna och de nya kurserna, andra ha efter vederbörligt medgivande beslutat att under övergångstiden tillämpa en i flera avseenden modifierad kursplan med i allmänhet större timtal. Härigenom vinnes en rik och mångsidig erfarenhet, som kan läggas till grund för ett tillförlitligt bedömande av hur kristendomsundervisningen, som för så många är den viktigaste i folkskolan, lämpligast bör ordnas.

Nåväl, säga reservanterna liksom tidigare motionärerna, men vi anse, vi förmena, vi äro övertygade om, att skäl för en ändring av undervisningsplanen »till full evidens påvisats i de framställningar, som från kyrkomötet, andra korporationer och enskilda i saken framförts.» Jag tillåter mig bestrida detta påstående. Väl är det *sagt* från mångfaldiga håll, att undervisningsplanens timtal är otillräckligt; och utskottet har också för sin del funnit det möjligt att kursplanen beträffande någon av folkskolans högsta klasser kan komma att visa, att någon utsträckning av timtalet är erforderlig. Men det är ännu icke visat, detta. Det *kan* icke visas, invänder herr Johansson i Edsbyn; det *kan* icke visas, om två eller tre timmar äro erforderliga; detta är en ytterligt *subjektiv* sak. Jag svarar, att alltför ofta bero sådana uttalanden på att man icke särskiljer *undervisningen* i kristendom från skolans *andaktsövningar*. Föreligger icke en sådan sam-

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*
(Forts.)

manblandning och man ändå säger att det icke kan visas, om två eller tre timmar äro erforderliga, då följer av detta påstående, att icke heller riktigheten av motionärernas mening kan visas. Och det är väl ändå så, herr Johansson, att bevisningsskyldigheten åligger den som påkallar en ändring i gällande bestämmelser.

Hela detta betraktelsesätt synes utgå från det ganska enkla antagandet, att tre timmars kristendomsundervisning självfallet är bättre än två, liksom förmodligen fyra timmars måste vara bättre än tre timmars o. s. v.

Jag tror nu för min del, att man mycket väl kan genom erfarenhet uttröna, om timplanen är avpassad efter kursplanen. Sanningen är nog den, att meningarna hos sakkunnigt folk äro delade, huruvida kristendomsplanens timtal är tillräckligt eller icke. För att möjliggöra ett omdöme, som i görligaste mån kan grundas på verklig erfarenhet — låt vara en alltid svår och famlande övergångstids erfarenhet — har skolöverstyrelsen infordrat yttranden i ärendet från samtliga statens folkskolinspektörer, från domkapitlen och Stockholms stads konsistorium, från ämneskonferenserna i kristendomskunskap vid statens folkskoleseminarier och från vederbörande lärare vid småskoleseminarierna ävensom berett de lärarsammanslutningar, som så önska, tillfälle att yttra sig i frågan. De sålunda infordrade yttrandena skola avgivas före den första maj och föreligga således icke ännu. Men för ett par tre dagar sedan kunde tidningarna åtminstone i sina rubriker meddela resultaten av överstyrelsens rundfråga. Både herr Björkman i Norrköping och herr Johansson i Edsbyn voro också inne på denna sak i sina anföranden. Jag tillåter mig då fråga, vad för någonting som låg till grund för tidningsnotisen. Jo, det var uttalanden från sammanlagt 2 seminarier, från 5 folkskolinspektörer utav rikets 52, och av dessa 5 ha ändå 2 yttrat sig mot ändring av undervisningsplanen, fastän det naturligtvis icke omtalats i tidningsnotisen — och det var vidare uttalanden från 2 domkapitel. Jag tillåter mig säga, att man skall icke ha värst stora anspråk på en bevisning, om man tillmäter dessa uttalanden någon avgörande betydelse. För min ringa del fäster jag större avseende vid de uttalanden som för ett par veckor sedan gjordes av lärarkåren i Karlskrona. Det förklarades däri uppriktigt, att lärarkåren icke hade tillräcklig erfarenhet för att kunna besvara frågan, i vilken mån barnen äro i stånd att tillgodogöra sig kristendomsundervisningen i de skolor, där ny lärobok införts, men också att lärarkåren vore av den meningen, att två timmar i veckan vore tillräckliga för kristendomskursens genomgående enligt den nya läroplanen.

Jag har icke haft tillfälle att kontrollera riktigheten av de siffror, som herr Johansson anförde från överstyrelsen — enligt hans uppgift hämtade därifrån under gårdagen — men jag har observerat att i en tidning i dag, ett morgonblad, meddelas att »ytterligare ett antal yttranden om kristendomsundervisningen inkommit till överstyrelsen», såsom det heter. Läser man vidare, får man höra att Växjö domkapitel förordar katekesen och minst tre timmars kristendomsundervisning. Var det någon som blev förvånad över detta ut-

talande av biskop Lindbergs, Allmänna svenska prästföreningens ordförandes domkapitel? Man läser vidare i samma tidningsnotis, att en folkskolinspektör i fråga om undervisningen förordar två veckotimmar utom möjligen för sista skolåret, då ytterligare en veckotimme må kunna medgivas, och så slutligen ett uttalande från styrelsen för Sveriges folkskolläraförbund, som torde väga upp åtskilliga andra uttalanden. Styrelsen anser för sin del, att den nya undervisningsplanen beträffande kristendomsundervisningen tillmötesgått de reformsträvanden och de önskemål, som under senare tid allmänt framförts av såväl lärare som målsmän. En kritik av densamma kan i varje fall ej grunda sig på erfarenheten vid dess tillämpning. Styrelsen anser vidare att det icke låter sig sägas, att den för kristendomsundervisningen anslagna tiden skulle vara för kort. Innan den nya undervisningsplanen hunnit prövas och arbetet enligt densamma vunnit nödig stadga, måste det anses principiellt oriktigt att genom ett upprivande av en av dess detaljer bringa oreda i hela planen. Därigenom skulle de många med övergångstiden förenade olägenheterna ytterligare ökas.

Jag ber om ursäkt att jag så länge prövat kammarens tålmod; jag skall icke hålla på så särdeles länge till. Det återstår mig emellertid att säga några ord om den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

I förbigående vill jag begagna tillfället att rätta en uppgift i en Stockholmstidning, att utskottsutlåtandet skulle ha tillkommit genom utskottsordförandens utslagsröst. Beslutet har tillkommit efter sluten votering och genom avläggande av en förseglad sedel med fem röster mot fyra.

Reservanterna — och jag måste säga även reservanternas förespråkare här i debatten i dag — göra det bekvämt för sig genom att utan vidare förklara, att tillräckliga skäl finnas för en revision av titplanen för kristendomsämnet, ja, att dylika skäl, som det heter i reservationen, »till full evidens påvisats i de framställningar, som från kyrkomötet, andra korporationer och enskilda i saken framförts». Det skulle varit intressant, om de ärade, sins emellan ganska oliktankande reservanterna velat bestämma sig för något av dessa många icke bara olikartade utan även motsägande skäl, men då hade kanske deras rörande vackra enhetsfront brutits.

Reservanternas uttalande om en lärobok som sammanfattning av den kristna tros- och sedeläran förstår jag icke riktigt. Det säges i reservationen, att frågan härom är under behandling av vederbörande myndighet. Här måste föreligga en förväxling. Det är en hjälpredda eller handledning för *lärarna*, som är föremål för vederbörande myndighets behandling; det är *icke* fråga om en lärobok för barnen.

Reservationen betecknar trots allt en erkännansvärd reträtt från motionerna. Medan herr Pehrsson i Göteborg i sin motion föreslår, att tiden för kristendomsundervisningen måtte i varje undervisningsavdelning utsträckas till »minst 3 timmar i veckan i varje undervisningsavdelning», nöja sig reservanterna åtminstone i moti-

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.

(Forts.)

I fråga om kristendomsundervisning i folkskolorna.

(Forts.)

veringen med att uttala sig för »ändringar i syfte att åt kristendomsämnet giva mera tillfredställande undervisningstid, särskilt i de högre klasserna i den egentliga folkskolan, där heltidsläsning förekommer». I klämman sker emellertid samling kring herr Johansons i Huskvarna yrkande, »att tiden för kristendomsundervisningen i regel utsträcker till 3 timmar i veckan», men det förklaras — så pass fritt att jag finner det nästan otänkbart, att andra kammarens majoritet kan vilja göra detta uttalande till sitt — att detta i huvudsak sammanfaller med de önskemål i fråga om tiden för kristendomsundervisningen, som framförts i herr Pehrssons i Göteborg motion.

Jag har med flit avstått från varje försök att påverka kammarens känslor. Till sist vill jag endast säga, att utskottet efter omsorgsfull prövning av frågan ansett sig kunna göra det uttalandet om den nya kristendomsplanen, att därest kristendomsundervisningen ordnas på ett ändamålsenligt sätt, såsom för andra ämnen, är utskottet övertygat om, att en fruktbringande undervisning i kristendomskunskap kan efter den nya undervisningsplanen bedrivas, i synnerhet om läraren har sinne för ämnet och är besjälad av kristendomens ideal. Motionärerna och reservanterna hava på denna huvudpunkt icke förebragt någon övertygande motbevisning. Att herr Johansson i Edsbyn fann utskottets skäl mycket svaga och huvudsakligen av formell natur är ledsamt, men jag måste säga, att jag icke kan medge, att han sönderskjutit utskottets argumentation. Meningarna bryta sig, och vi ha börjat pröva oss fram genom erfarenhet. Kan det då vara lämpligt, att denna prövning, som skulle ge en vägledning för omdömet, skall av riksdagen avbrytas utan hänsyn till den oreda, som måste uppstå i skol-distrikt, där man redan övergått till den nya timplanen? Med sina, även av motionärerna och reservanterna erkända förtjänster utgör den nya kursplanen särskilt i vad angår kristendomsundervisningen ett försök på en hittills i det hela oprövad väg. Den vägen har stakats ut efter omsorgsfull beredning. Kan det då vara lämpligt, att vi lägga om den, innan den blivit prövad? Jag är övertygad om, att det för den svenska folkskoleungdomens fostran skulle vara gagneligt, att striden om de två eller tre timmarna, som fått alldeles för stora dimensioner, snarast ersattes av ett allvarligt och lojalt arbete för att göra den nya kristendomsplanen fruktbarande i levande liv. Att detta är vad vår tid behöver, däri är jag den förste att instämma med herr Johansson i Edsbyn.

Med denna övertygelse, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wallerius: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren har här framfört, som väntat var, utskottets synpunkter på den föreliggande frågan. Inledningsvis berörde han likväl i större omfattning den protesterelse, som har uppstått med anledning av den nya undervisningsplanens bestämmelser i fråga om kristendomsundervisningen. Han tillät sig därvid att åtminstone antyd-

ningsvis draga upp en likhet mellan den nya undervisningsplanen och den Wallinska psalmboken, vilket måhända på flera än mig verkade något överraskande. Han har också berört uttryck, som förekommit under denna proteströrelse, men som vi motionärer och reservanter icke alls ha använt. De uttryck, som han omnämnde, ha visserligen förekommit utanför diskussionen, men jag ville hemställa till honom, om han icke borde tillämpa vad han sade om dem till slut, nämligen att de »falla utanför varje diskussion», också på det sättet, att de finge vara utanför kammarens diskussion.

Beträffande resultatet av den senast gångna tidens kristendomsundervisning har det ofta återopats, att det icke varit så bra, utan att det varit bristfälligt. Ja, det vill jag icke förneka, men man får ej generalisera det omdömet alltför mycket, ty då råkar man på stora grupper inom lärarkåren, vilka jag icke alls har något uppdrag att här representera, men om vilka jag likväl känner mig uppfordrad säga, att mångfaldiga lärare och lärarinnor ha vetat att även av katekestimmarna göra stunder av högtid och andakt, som bevarats i elevernas minne under hela det kommande livet.

Vidare har den ärade utskottsordföranden berört den omständigheten, att vi icke gått in på skolans undantagsformer, utan endast uttryckt oss så, att vi vilja, att kristendomsämnet i regel skall erhålla tre timmar i veckan. Jag tror, att det är ganska förklarligt, att man icke går i detalj i klämman till en motion eller en reservation. Var och en, som är något bekant med förhållandena på förevarande område, torde väl förstå, att vi förutsätta, att tillämpningen av denna allmänna regel i första rummet gäller huvudformerna, och att tillämpningen naturligtvis endast kan ske i den mån, som det låter sig göra, utan att verkliga olägenheter uppstå, och man får väl anförtro utredningen åt vederbörande myndigheter. Jag tror, att vi äro ganska eniga på den punkten. Det är många i Sveriges rike, som stå med oss. Vi ha märkt, på hur många sätt man sökt bryta denna front, och vilken förunderlig ovilja det väckt, att vi gå, med bortseende från skiljaktigheter, enligt hand i hand med varandra, men jag tror, att vi skola hålla tillhoppa, vilka försök man än under den kommande debatten gör för att spränga isär oss reservanter och representanter för olika riktningar.

Vi ha börjat tala om den nya undervisningsplanen. Det kunde förefalla, som om denna debatt egentligen skulle handla om den nya undervisningsplanen för rikets folkskolor. Men så är nog icke fallet. Den egentliga frågan är väl den, hur vi skola ställa det på bästa sätt för de många tusen barn, som äro anförtrodda åt den svenska folkskolan, och i vilka vi ha att se det framtida Sverige. Det är därför undervisningsplanen kommer på tal, därefter hör den rätta sig och eventuellt rättas, den må vara gammal eller ny.

Vi yrka på att timantalet för kristendomsundervisningen i nämnda undervisningsplan må i regel, åtminstone i den egentliga folkskolan, bli tre i stället för två.

Det är blott detta vi yrka. Frågan om lärobok är såsom synes icke föremål för yrkande i reservationen.

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*

(Forts.)

Detta är saken, och till saken skall jag söka hålla mig, då jag nu går att nämna något om den nya undervisningsplanens förhistoria, såvitt den gäller timtalet för kristendomsundervisningen. I sådan grad är ju denna plan icke ett fullbordat faktum, att den kan stänga vår blick ute från de jämförelser, som äro en förutsättning för att kunna rätt bedöma det nuvarande läget, skymma det perspektiv, där vi se de förutvarande och de nya förhållandena i tidsföljd med varandra.

Det ligger ett mångårigt arbete bakom de nu gällande bestämmelserna. Folkundervisningskommittén förberedde under 8 år det utlåtande, som den framlade 1914, och vari påverkades tre timmar i tredje och fjärde klasserna, men fyra timmar i femte och sjätte av den egentliga folkskolan. Jag nämner nu och i det följande såsom huvudexempel A-formen. Reservationer förekommo, men såvitt jag minnes rätt, gick ingen under tre timmar.

1918 förelåg kungl. folkskolöverstyrelsens förslag till undervisningsplan färdigt, vilket i mångt och mycket tydligt överensstämde med folkundervisningskommitténs förslag, men påyrkade tre timmar i veckan för kristendomsämnet.

Den nya undervisningsplanen minskade timantalet, såsom känt är — vi hade dock förut fyra å fem timmar.

Vi anse, att timtalet omedelbart bör utökas till tre, och anse detta vara en billig och befogad begäran. Men vårt yrkande har av utskottet uppfattats så, som om vi menade, att »resultatet av kristendomsundervisningen stode i direkt förhållande till det för kristendomsämnet tillmätta timtalet, och nästan å pirori gjorde gällande, att det i undervisningsplanen fastställda timtalet är otillräckligt, och som om vi förbisett det samband, vilket naturligen måste förefinnas mellan timtal och läroinnehåll». Detta är dock icke motionärernas och reservanternas mening. De ha ganska klart för sig, att det verkligen skett betydande reduceringar i ämnets innehåll. Det framhålles ock gent emot vår ståndpunkt, att denna minskning sammanhänger med att katekesen borttagits. Det förefaller dock icke vara fullt försiktigt att frambara detta som ett argument mot oss. Man har tagit bort katekesen, därmed har man också tagit bort en lärobok, men man har icke satt någon annan i barnens händer, och man har icke kunnat visa, att en lärobok kan undvaras för dem. Vad har skett därmed? Jo, man har vält över på lärotimmarna och på lärarnas och barnens arbete därunder all den möda, som en för barnen avsedd lärobok skulle ha gjort undan icke blott för att sammanföra bibelord, utan i synnerhet för att giva sammanfattning, åskådlighet och tillämpande förklaringar. Då skulle man vänta, att timantalet ökades, i alla händelser icke minskades, ty minskas det, så måste detta betyda inknappning i kunskap, förminskade möjligheter till behållning för livet. Detta lär var och en kunna förstå, som vet, att »repetition är studiernas moder». Om man däremot skaffar ny lärobok, så bör den i fråga om biblisk fyllighet och i fråga om praktiska anvisningar och tillämpningar — i enlighet med undervisningsplanens tendens — kräva icke mindre tid, utan åtminstone lika mycken, som förutsattes i kungl. folkskolöverstyrelsens förslag. Ty

vad är det som härvid behöves i *alla* fall? Jo en sammanfattning, men icke av det slag, då man genom enbart logiska slutledningar så och så lättvindigt för till enhet det eljest spridda, utan en sammanfattning, som å ena sidan får med allt det väsentliga av kristendomen, sådan den i berättelser och läroframställningar framträder för oss ur bibeln, och å den andra ställer under enhetlig belysning människolivets skiftande lägen, krav och uppgifter, en belysning för vilken arbetets lugn och ro äro oeftergivliga och därför också rymlig tid oeftergivlig.

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.

(Forts.)

Enligt den nya undervisningsplanen är kristendomsundervisningens uppgift den, att meddela en efter lärjungarnas mottaglighet och behov avpassad kunskap om kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling. Detta skall ske genom användandet av bibelns egen framställning med förklaringar och utredningar. Ett begränsat antal viktigare bibelord och psalmer skola i minnet inläras. Läsning av undervisande stycken ur bibeln bör i någon mån förekomma redan i sammanhang med behandlingen av de bibliska berättelserna under tredje och fjärde skolåren, men har sin huvudsakliga plats under det femte och följande skolåren. Dessa stycken väljas under de senaste skolåren företrädesvis ur Jesu tal och liknelser samt desutom ur profeternas skrifter och psaltaren samt ur de nytestamentliga breven. Härvid komma vi in på den kristna tros- och livsåskådningen, varav i de sista skolåren en sammanfattning skall ske. I nya testamentet framträder denna åskådning med en mångfald och rikedom, som det icke är en lätt sak att dels meddela så, att det blir varaktig kunskap, och dels sammanfatta, då det t. ex. kräver mycken tid att genom praktiska tillämpningar göra den kristna sedlighetens krav verkliga levande för barnen och därjämte göra det så, att det blir bevarat i minnet, eller för att ur Pauli brev få fram den kristna åskådningen och få också denna bevarad i minnet. Särskilt kräver det mycken tid att sammanfatta det under föregående år inlärd, därför att ingen lärobok härför av barnen skall användas. Därtill kommer, att under de sista skolåren kunskap skall meddelas ur den kristna kyrkans historia, den allmänna religions- och kulturhistorien, missionen och annan kristlig verksamhet i vår tid.

Tror någon verkligen, att detta utan hast eller ofullständighet kan medhinnas på den i undervisningsplanen bestämda tiden? Dessa två timmar äro effektivt lika med en och en halv. Hemuppgifter givas endast i sådant, som förut blivit i skolan förberett eller genomgånet. Hur snart är icke tre kvarts timme förliden under arbete med dagens uppgifter och genomgående av ny!

Undervisningsplanen talar själv om religiösa lärdomar, och må vi komma ihåg, att, såsom en av de sakkunniga i Folkundervisningskommittén yttrar, kristendomsämnet är ett läroämne i egentlig mening. Han säger ock: »Intet dödar dock säkrare intresset för ett ämne än det intrycket, att arbetet därmed ej lämnar någon behållning av verklig, nyvunnen kunskap efter sig.» Intresset kan för visso ej hållas vid makt utan inhämtande av kunskap, men alltefter som barnen få detta, sättes deras håg och förmåga i gång till att omfatta mera.

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*

(Forts.)

Vi som stått och stå i undervisningsarbetet ha också rätt att återropa vår erfarenhet om hur mycken tid det tager, i fall, vilket knappast nog kan betonas, undervisningen ej skall så att säga privilegiera de mera begåvade eller dem som få hjälp och underbyggnad i hemmet, utan verkligen också ägna sig åt dem som sakna sådana förutsättningar för att kunna följa med. Här är en öm punkt, här visar sig bristen på tid ödesdiger. Giv tid åt dem, vilka lika väl som de mest begåvade behöva den hjälp för levnadsfärden, som kristendomen är ägnad att skänka, ehuru de bli efter dem i kunskaper och färdigheter för övrigt och icke hinna långt fram på karriären i tillvarons hårda konkurrens!

För att nu uttrycka något mera om utskottets motivering, som här förfäktats av dess ordförande, så vill jag först hänvisa på utskottets egendomliga sätt att citera den teologiska fakultetens i Lund utlåtande. Utskottet anför blott den del av detta utlåtande, som är ägnad att bestyrka, vad särskilt i motionen nr 140 uttalas om det erkännansvärda i den nya undervisningsplanen, men utelämnar den senare delen av nämnda utlåtande, som dock handlar om tiden för kristendomsundervisningen och således här har det största intresset. Jag skall därför bedja att få komplettera utskottets citat med följande, som den teologiska fakulteten säger i sista delen av sitt uttalande: »Vad däremot det av normalplanen för kristendomsundervisningen fastslagna timantalet vidkommer, så äro bestämmelserna härom fullkomligt klara och tillåta ingen friare tolkning. De medgiva hela skolan igenom endast en och en halv effektiv timme i veckan åt kristendomsämnet. — — Icke ens med bästa vilja skall en lärare under sådana förhållanden kunna lösa de honom av normalplanen förelagda uppgifterna åtminstone inom den egentliga folkskolan — även om han själv, vilket dock långt ifrån alltid torde vara fallet, vore i besittning av ganska höga lärarekvalifikationer. Redan i tredje klassen skulle han med all säkerhet komma till korta, ehuru kursen här synes jämförelsevis lättast att begränsa. Till stycken ur gamla testamentet hör dock bland annat dekalogen. Och förklaringen till de gammaltestamentliga läsestyckena borde ju lägga an på att giva en om än aldrig så enkel översikt av Israels historia. Men svårigheterna att nödtorftigt genomgå kursen skulle stegras till det utförbara med sjätte klassens kurs. Här frågar man sig nästan, om icke en fördelning på tvenne klasser varit det riktigaste med tanke ej mindre på vikten av den där föreskrivna sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen än på de på detta stadium införda kyrkohistoriska uppgifterna, vilka för sin behandling i skolan kräva en ej allt för knappt tilltagen tid. — — Man borde ha rätt att begära genomgående tre timmar eller åtminstone det timal, skolöverstyrelsen i sitt förslag upptagit, nämligen två kristendomstimmar inom småskolan och tre inom den egentliga folkskolan. En sådan utökning av tiden torde dessutom väl motiveras av detta läroämnes stora betydelse. På grund av vad som sålunda anförts vill teologiska fakulteten i underdånighet anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t — — att för kristendomsundervisningen fastställa timantalet till tre timmar i veckan åtminstone för den egentliga folkskolan.» Två av fa-

kultetens medlemmar frambruo också motion härom vid kyrkomötet i höstas, och kyrkomötets beslut utföll som bekant i överensstämmelse härmed.

I likhet med skolöverstyrelsens yttrande av den 15 mars detta år uttalar sig utskottet för att det under en tid skall på erfarenhetens väg utrönas, om timaltet för kristendomsundervisningen är tillräckligt eller icke. Med avseende härpå måste man å ena sidan beklaga, att först nu en sådan försökstid sättes i fråga, enär det säkert varit lämpligare, att den fått gå före, än att den kommer efter den nya undervisningsplanens definitiva fastställande. Å andra sidan är det ju ett erkännande att taga fasta på, att såväl skolöverstyrelsen som den andra hälften av utskottet uppenbarligen räkna med möjligheten av att ifrågavarande timal kan visa sig vara otillräckligt. Men med avseende härpå måste man också beklaga, att ett sådant ämne som detta göres till föremål för experiment, särskilt med hänsyn till de barnskolor, som lämnas som försöksobjekt. Att för dylikt ändamål de tre övergångsåren skulle få utnyttjas, är vidare en tolkning av den kungl. kungörelsen i fråga, som icke närmare synes överensstämma med dess egen lydelse, då den icke alls härvidlag nämner timaltet utan endast lärokurserna — det heter ju: »En övergångstid av tre läsår må medgivas för vidtagande av de jämkningar i lärokurserna, som under denna tid kunna vara av behovet påkallade.» Kan hänvisningen härpå således svårligen innebära en tillräckligt betryggande framtidsutsikt, så icke heller den undantagsmöjligheten, att »där särskilda förhållanden sådant föranleda» mindre avvikelser kunna göras. Så som ståndpunkter och förslag i fråga om kristendomsundervisningen kunna växla, är det inte så gott att veta, vilken tillämpning uttrycket »särskilda förhållanden» kan erhålla.

Blotta *möjligheten* av att kristendomsämnet icke skulle få tillräcklig tid synes vara skäl nog för att omedelbart vidtaga den ändring som reservanterna påyrka och så taga det säkra för det lindrigt sagt osäkra. Utskottet framhåller visserligen, att detta skulle vålla oreda, där de nya bestämmelserna redan börjat tillämpas. Man får dock hoppas, att denna oreda ej blir större eller varaktigare än den, som kan följa av lagändringar, som man allt då och då, i synnerhet på senare tider haft att underkasta sig, och i alla händelser att denna oreda på lämpligt sätt skall låta sig hävas. Fastmera synes det vara bäst att nu, medan övergångstiden ännu varar, genomföra denna, av oss påyrkade reform. Det har ock åberopats, att åtskilliga skoldistrikt ha begynt att tillämpa den nya undervisningsplanen, men vad timaltet beträffar torde detta vara ganska förklarligt, då det ofta med bestämdhet framhållits, att det ofördröjligen måste tillämpas.

Må de yrkanden från vida kretsar i Sveriges land vinna gehör, som gå ut på denna rimliga och måttfulla förändring från två till tre timmar!

Det är så trångt i tiden ändå för det, som själarna djupast trängta efter och sakna, må det icke vara trångt därför på vår svenska folkskolas schema! Barndomsstunderna fly fort nog — låt

*I fråga
om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*
(Forts.)

den lust, som barnen i verkligheten ofta tydligt visa detta ämne, komma till sin rätt också på kunskapens väg, och må de vidder, som kristendomslivet upplåter, icke bli flyktigt och knapphändigt öfverfarna, utan verkligen kända och varaktigt tillgängliga!

Barnaålderns icke blott »mottaglighet» utan också »behov» heter det att undervisningen skall motsvara. Bredvid denna sats, ja öfver den står, ehuru oskriven, en annan, som är outhärlig för all undervisning: »icke för skolan utan för livet». För själlös utanläsning tala vi ej, icke heller för själlös innanläsning. — Man tyckes mer och mer allmänt visa förståelse för att minneskunskap icke är i och för sig förkastlig, utan i ej ringa mån behöfelig, om man skall ha rätt att tala om kunskapsbehållning. Härför kräves gott om tid, om det skall bli något åt alla. — Vi uppskatta också tillfullo betydelsen av lärarens personlighet.

Om barndomshemmet också var den lägsta koja, om det också under uppväxtåren kanske tedde sig en tid långt allt ringare i jämförelse med det granna, som mötte en ute i stora världen, hur ofta har det icke hänt, att under livets omskiften, i prövningens, i sorgens eller glädjens stunder det, som man där, i barndomshemmet hade eller lärde, men som barn icke fullt förstod eller uppskattade, får en ny belysning, en oanad betydelse, ja blir till en hjälp, som gör det mera värt än mycket annat, men som det icke skulle erhållit eller blivit, om det icke varit så fast inpräglat i minnet!

Eller det var en sak, resenären fick med på en långfärd; han värderade den ej mycket till en början, men när han kom långt ut, långt bort, när han blev ensam, blev den honom dyr och kär.

Oförgängliga värden, som kristen tro och sed omsluta, kunna, trots all nödvändig omsorg om förklaringen, till en del giva våra barn endast såsom förnödenheter för resan på livets stormiga hav, vilka först med tiden, kanske först i stormen, komma till bruk eller riktig uppskattning. Men därför få de icke uteslutas under utrustningen.

Må den svenska folkskolan i detta avseende ta exempel av en mor, som utrustar sin son för långfärden: hon lagar, att han får med allt det behöfliga; hon lägger ned det så, att det som närmast kan komma till användning, också närmast är tillgängligt, men hon tar med också det, som först längre fram blir känt till sitt värde; hon gör detta med omsorg och beräkning, och därför att hon gör det med omsorg, ger hon sig *tid* därtill. Och om hon får sända av flera barn, utlämnar hon inga åt experiment, som kan göra dem sämre lottade.

Och sedan? . . .

Vi träffa icke så sällan, som man kanske tror, personer, som med tacksamhet, kanske rörelse minnas, vad de lärde i skolan, i barndomsåren. Den tacken unna vi den svenska folkskolan, som vad kristendomsämnet beträffar är ett det bästa erkännande, avspeglat i trohet och renhet och kärlek i hemmen och människor emellan, avspeglat i den ädla mänsklighet, som visar kristendomens höga bildningsvärde också hos sådana, som man inte räknar till de i boklig estetisk mening bildade. De glädjas åt den grund, som i barndomen

för dem blev lagd, ej med sporadiska intryck och flyende bilder, utan därigenom att till något *hell* sammanfattats det, som kristendomen i rik mångfald har att skänka.

Och jag frågar nu: Vilken pedagog tror sig till att förutsäga, vilka moment av det kristna trosinnehållet eller kristen sedelära som komma att för den ene eller andre bliva de under livet mest inflytelserika, mest gagnande, mest bärande? Vem tror sig om att säga, att så och så litet är fullt tillräckligt för alla?

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 9.

Herr *Starbäck* avlämnade två av honom och herr *Holmgren* undertecknade motioner, nämligen:

nr 339, om löneförbättring för arméns och marinens reservstater; och

nr 340, angående den ersättning, som vid tjänstgöring tillkommer beställningshavare i arméns och marinens reserv.

Vidare avgävos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 350, angående lönereglering för arméns och marinens personal m. m., nämligen:

nr 341, av herr *Laurén*;

nr 342, av herr *Leander m. fl.*;

nr 343, av herr *Hansson* i Stockholm;

nr 344, av herrar *Kajser* och *Block*;

nr 345, av herr *Hansson* i Gårda; samt

nr 346, av herr *Billqvist m. fl.*

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 10.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

från konstitutionsutskottet:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 1 mom. i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;

från bankoutskottet:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fort-

I fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

satt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt; och

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; samt

från andra lagutskottet:

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen om sjukkassor den 4 juli 1910 samt till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen om understödsföreningar den 29 juni 1912;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolplikt beträffande undervisning i slöjd; och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för landstingsområde och stad, som ej i landsting deltagit, att bidra till kostnaden för vård av blinda med komplicerat lyte.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 139, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 2, i anledning av väckt motion med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att delta i landstörmsövning.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Broander</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 28 april och
» <i>Olsson i Blädinge</i>	» 6 » » » 28 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.